

**Idei
pentru
mâine.**

**rethink
ROMÂNIA** 20
50

Studiu Rethink

**Robert Santa
Anatolie Coșciug**

**România în 2023
Spre o nouă realitate demografică**

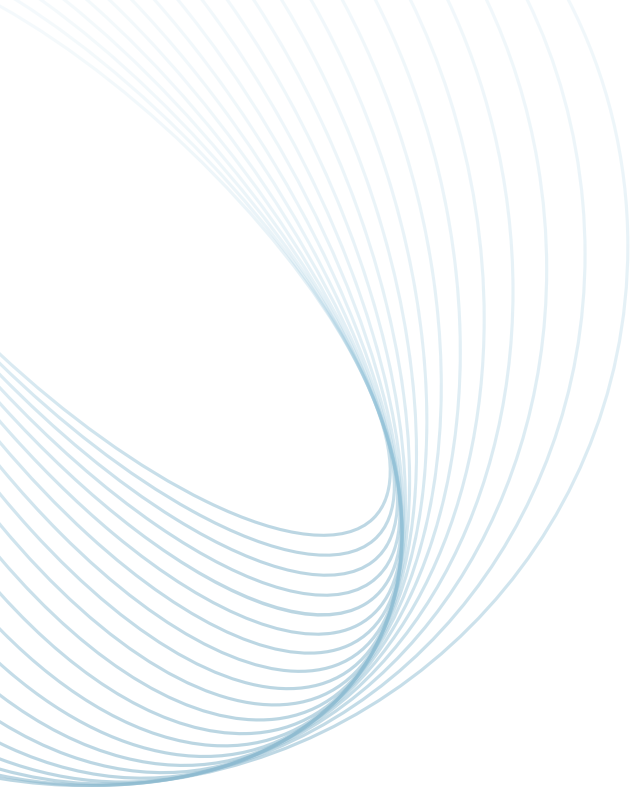
02. Nov. 2023 | Studiu realizat de Rethink România

rethink 20
ROMÂNIA 50

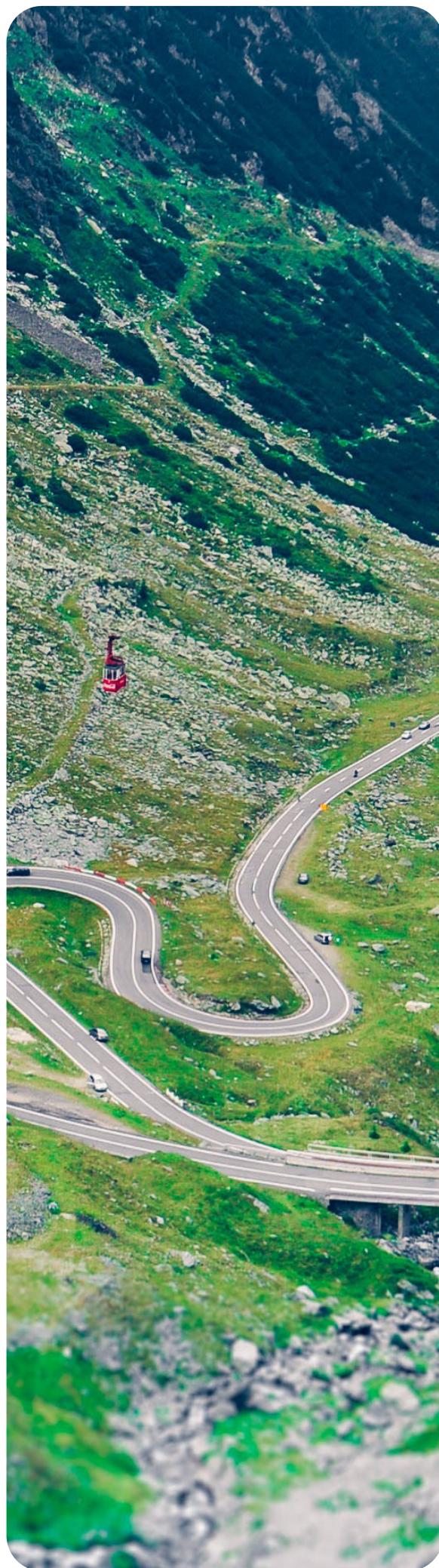

Cuprins

Populație și capital uman	6
Demografie internă	9
Date existente	10
Recensământul din 2022 și limitele datelor oficiale	11
Evoluție generală conform recensământului	12
Ce ne arată datele „proxi”?	13
Declin demografic accelerat: cazul Brăila	16
Dezechilibre regionale: București ca macrocefal și ”castilienizarea” județelor sudice	17
Marile centre universitare și ierarhia marilor orașe	19
Un alt tip de pol de creștere – valea Sucevei	20
Indexul județelor vulnerabile demografic	22
Diaspora și migrația internațională	25
Diaspora postdecembristă	26
Spre o repatriere parțială?	28
Migrația cetățenilor străini–terminologia	28
Dinamica migrației internaționale în România	29
Integrarea imigranților în România	31
Educația	34
Educație și macroeconomie: testele PISA versus PIB/capita	35
Demografia educațională: cât de educați sunt românii?	37
Extremități lipsă: creșe și învățare pe tot parcursul vieții	38
Concluzii generale	40
În loc de încheiere: o serie de propuneri	43

Populație și capital uman

Populație și capital uman

Capitalul uman este un concept folosit de economiști pentru a construi o punte între trăsăturile indivizilor și aportul lor la economie. Se referă la acele cunoștințe, competențe și aptitudini ale indivizilor care afectează rolul acestora în economie. Factori precum sănătatea, vârsta sau chiar valorile contribuie la modul în care un individ participă în economie și sunt atribute care fac parte din ideea generală de capital uman. Măsurarea per se a capitalului uman se poate face în mai multe feluri, de exemplu prin estimarea veniturilor indivizilor de-a lungul vieții sau prin analizarea unor caracteristici demografice ale populației.

Formarea capitalului uman, pe plan național, este puternic influențată de structura populației: de vârsta fiecărui individ, mediul de domiciliu sau condiția economică a familiei pe durata copilăriei. Pentru generațiile născute după anii 70, de exemplu, rata de acces la învățământul superior este mai mare decât în cazul generațiilor anterioare. Totodată, persoanele care locuiesc în mediul urban sau suburban au de regulă rezultate mai bune în educația formală și tind să acumuleze mai multe competențe utilizabile pe piața muncii. Pe de altă parte, tind să aibă mai puțini copii, ceea ce limitează impactul transmiterii inter-generaționale a capitalului uman dobândit.

Factorii culturali nu sunt de regulă discutați atunci când se vorbește de capitalul uman, dar există dovezi că influențează dobândirea de caracteristici și deprinderi utilizabile pe piața muncii. Uneori, influența factorilor culturali poate fi observată la nivelul unor populații foarte mari: de exemplu copiii din sinosfera culturală (țările puternic influențate de cultura chineză) tind să performeze bine în diversele teste internaționale din zona educației.

În România, formarea capitalului uman este influențată de un sistem de educație care prioritizează formarea inițială a populației dar în care nu există o cultură a învățării de-a lungul vieții. Astfel, România a avut mult timp cea mai mică rată de participare a adulților la educație din Uniunea Europeană. A părăsit această poziție în 2021 și 2022, conform sondajului AES, dar e în continuare cu mult sub media Uniunii Europene. Totodată, ponderea tinerilor de 30-34 de ani care participă la studii universitare este cea mai mică din UE, fiind stabilă în ultimii ani în jurul valorii de 25-26%. Efectul acestei tendințe este o dependență destul de ridicată a formării capitalului uman de școlarizarea din perioada educației obligatorii, alături de învățarea informală și nonformală, inclusiv prin activitatea profesională.

Formarea capitalului uman în România prezintă un model front-loaded (orientat spre începutul vieții) în care învățarea se produce până la vârsta de 19 ani, după care accesul la formare și educație scade cu mult sub media europeană.

Îmbătrânirea populației și schimbările de tendință migratorie vor afecta modelul de dezvoltare a capitalului uman din România. În primul rând, îmbătrânirea forței de muncă va face necesară o creștere a eficienței și numărului de activități de formare pentru populația adultă. În al doilea rând, emergența inteligenței artificiale și a altor tehnologii moderne necesită o nouă abordare a formării adulților, care sunt acum nevoiți să facă salturi tot mai mari în adaptarea profesională. Nu în ultimul rând, apariția imigrației non-UE va face necesar ca piața muncii să răspundă inclusiv curenților generate de sisteme educaționale din afara României, dar și să fie capabilă să „traducă” corect calificările dobândite în exterior.

Perspectiva Rethink

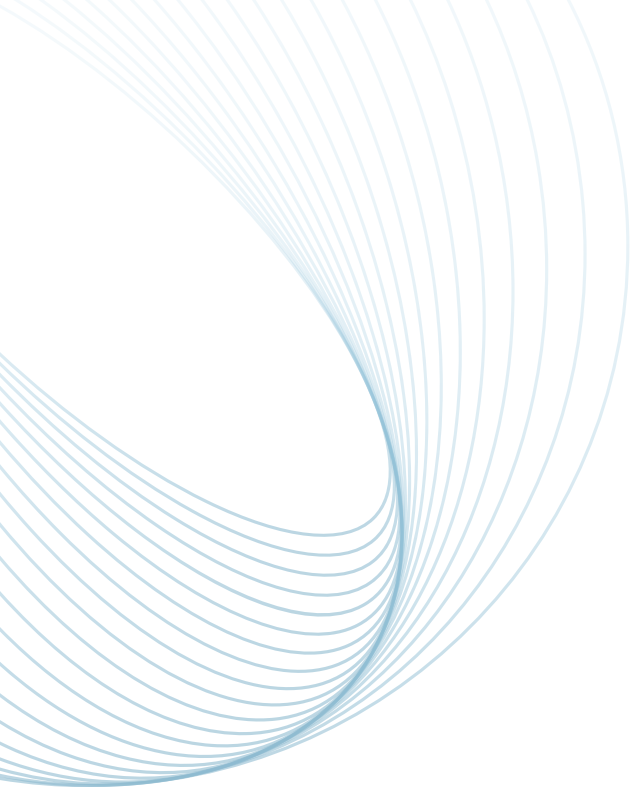
Condițiile demografice și modelul educațional dominant generează trei provocări pentru România în următorii 30 de ani.

Educarea adulților și facilitarea adaptării la o economie care necesită calificări avansate. Sunt necesare și programe publice și în parteneriat cu sectorul privat.

"Traducerea" corectă a calificărilor cetățenilor non-UE care lucrează în România.

Crearea unui sistem de educație mai performant și adaptabil, capabil să elimine inechitățile de rezultat din sistemul educațional.

Acest studiu, care utilizează mai ales informații existente în baze de date publice, are ca obiectiv cartografierea tendințelor demografice și din educație care vor influența formarea capitalului uman în România. Condițiile demografice determină vârsta medie a populației, distribuția acesteia dar și oportunitățile la care are acces. De exemplu, orice tendință de concentrare a populației în marile orașe va facilita accesul la educație de calitate și la oportunități de formare inexistente în mediul rural, dar poate contribui pe termen lung la accelerarea îmbătrânirii populației. Zonele metropolitane centrate pe marile orașe influențează comportamentele și chiar valorile rezidenților. Zonele metropolitane atrag imigranți și au o populație mai diversă. Imigrația obligă statul român să lucreze cu persoane a căror formare a fost modelată de politicile publice, cultura și contextul altor state. Pentru Rethink, anticiparea tendințelor demografice reprezintă un pilon important în orice politică publică de încurajare a dezvoltării capitalului uman.

Demografie internă

Demografie internă

Demografia este un subiect care a devenit tot mai proeminent pe agenda publică din România dar și din Uniunea Europeană. În România, emigrarea a peste 3 milioane de locuitori și trecerea de la o creștere la o scădere susținută a populației au dus la o transformare radicală a economiei și societății. Pe plan european, dezbaterile din zona demografiei se concentrează pe scăderea populației, pe dificultatea de a atrage imigranți înalt calificați și pe problemele legate de integrarea celor deja stabiliți.

Date existente

Populația României este estimată la circa 19 milioane de locuitori, conform rezultatelor ultimului recensământ. Evoluția sa în profil teritorial a fost documentată de același recensământ, deși există unele rezultate care – pe plan local – pun sub semnul întrebării acuitatea anumitor cifre. În afara populației rezidente pe teritoriul național, care include persoanele care își petrec majoritatea timpului în România, există aproape 4 milioane de cetățeni români care locuiesc în diasporă. Nici mărirea diasporei nu poate fi calculată precis, datorită diversității de itinerarii și contexte individuale implicate și datorită migrației circulare. Există, de exemplu, rezidenți din Republica Moldova care au redobândit cetățenia română și s-au mutat în Europa de Vest, fără a fi locuit pe teritoriul României.

În climatul economic și social actual, mobilitatea sporită face dificil să răspundem la întrebarea „câți locuitori trăiesc în comunitatea X”. Acest lucru este valabil atât pentru populația localităților sau județelor din țară, cât și a comunităților din diasporă. Un exemplu bun este comunitatea românească din Regatul Unit. Trei procese distincte, cu obiective ușor diferite, au dat rezultate foarte diferite. Astfel, conform estimărilor anuale regulate ale serviciului statistic britanic ONS, în 2019 trăiau 421.974 de cetățeni români în țarăⁱ. Recensământul din 2021/22 dădea o cifră de 539.000 de persoane născute în România care locuiau în Anglia și Țara Galilor (unde trăiesc peste 90% dintre românii prezenți în Regatul Unit). Totodată, erau înregistrați 550.000 de cetățeni români („deținători de pașapoarte românești”)ⁱⁱ. În condițiile în care nu s-a observat o creștere notabilă a numărului de muncitori români în 2019 și 2020, este puțin probabil să nu fie vorba de o discrepanță. Mai mult, în momentul în care guvernul britanic a lansat schema de înregistrare pentru cetățeni ai Uniunii Europene care doreau să rămână rezidenți în perioada post-Brexit, au aplicat 1,3 milioane de cetățeni româniⁱⁱⁱ. În acest din urmă caz au fost eligibile și persoane care plecaseră între timp din Marea Britanie, iar multe cereri au fost respinse. Totuși, cifra a ridicat bănuiele privind corectitudinea estimărilor existente pentru populația românească de pe teritoriul britanic.

Pentru România, există două registre distincte de măsurare a populației. Cel după domiciliu și cel după reședința obișnuită. Conform primului, România avea o populație de 21.922.000 de locuitori la începutul anului 2023. Cel din urmă – după rezidență – este mai „modern” și cel folosit de regulă în Europa pentru comparații între state, calcularea diversilor indicatori per capita (de ex. PIB/capita), etc. De regulă, în această publicație, vom vorbi de populație după reședința obișnuită.

Recensământul din 2022 și limitele datelor oficiale

Recensământul din 2022 a indicat o populație totală de 19.053.815 locuitori, la data de referință 1 decembrie 2021. Scăderea față de recensământul anterior a fost de puțin peste 1 milion de persoane. Totuși, se observă o scădere a ritmului de declin al populației, mai ales în raport cu anii anteriori. În mod deosebit, pe măsură ce diferența dintre numărul deceselor și cel al nașterilor crește – fenomen amplificat de pandemia de Covid-19 chiar înaintea recensământului – se poate deduce o scădere a ritmului emigrației. De altfel, acest fenomen este surprins de o încetinire a creșterii numărului de cetățeni români care locuiesc în diverse țări UE, cel puțin în anii imediat anteriori recensământului.

Totuși, există unele semne de întrebare legate de unele date furnizate de recensământ, mai ales la nivelul unor localități. În județul Botoșani, de exemplu, s-a observat o explozie demografică în localitatea Vârfu Câmpului care nu este susținută de alte date. Astfel, populația comunei a crescut la 7.077 locuitori, față de 3.420 în 2011. Nici un alt indicator nu ar sugera o creștere reală a populației în perioada dintre ultimele două recensăminte. Între 2012 și 2021 s-au construit doar 29 de locuințe în localitate^{iv}. Numărul nașterilor înregistrate s-a triplat între 2019 și 2021 (față de anii anteriori), dar chiar și așa balanța naturală a perioadei 2012-2021 (418 nașteri față de 654 decese) a fost negativă^v. Mai mult, cei 43,13% dintre locuitori care figurează la recensământ ca fiind născuți în alt stat sugerează o înregistrare probabil fictivă a unor persoane cu reședința de facto în străinătate.

Între municipiile reședință de județ, s-a observat o creștere neobișnuit de pronunțată în municipiul Vaslui. Mai mult, creșterea semnalată la recensământ a fost precedată de raportări contrariante ale numărului de născuți vii în rândul mamelor rezidente. S-a observat o explozie a numărului de nașteri înregistrate cu ocazia unei schimbări de metodologie. Astfel, în 2012, INS a început să raporteze separat nașterile în rândul mamelor cu reședința obișnuită în România, pentru a face datele comparabile cu cele colectate în alte state europene. Pentru 2012 și 2013 au fost incluși în noua serie de date numai născuții-vii care s-au născut în România, indiferent de țara de reședință obișnuită, ale căror mame aveau la momentul nașterii domiciliul în România, iar repartizarea lor teritorială s-a făcut după domiciliul mamei. Începând cu 2014 sunt incluși numai născuții-vii ale căror mame aveau reședința obișnuită în România și a căror naștere a fost înregistrată la oficiile de stare civilă din România.

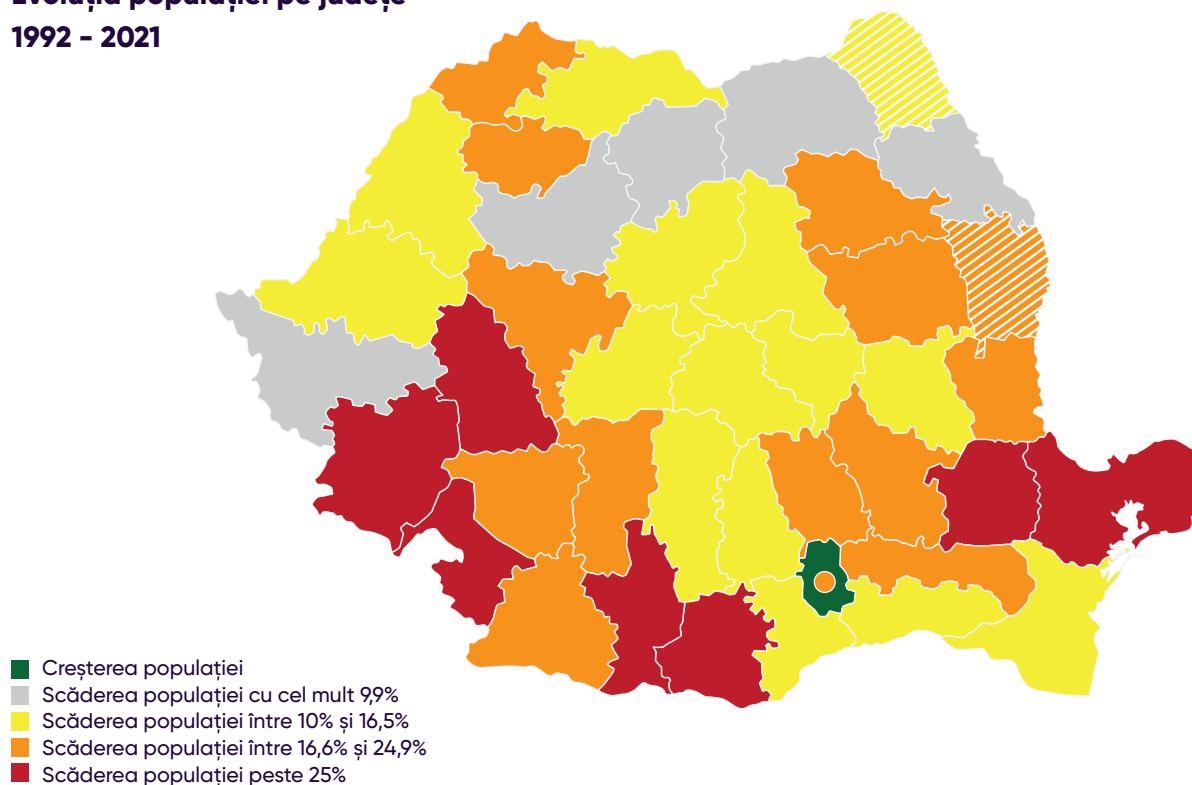
Schimbarea de metodologie a coincis cu o creștere bruscă a nașterilor înregistrate în Vaslui (dar și în alte localități, de regulă cu variații mai puțin abrupte). Dacă în 2013 se raportau puțin sub 600 de copii nou-născuți, după 2014 numărul s-a dublat, urcând apoi la aproape 2000 în 2019. În acel an, Vasluiul raporta un număr de nașteri considerabil mai mare decât cel înregistrat în Ploiești (oraș de peste trei ori mai mare), iar fertilitatea totală calculată în județ a ajuns cu mult peste media europeană, la un nivel mai degrabă tipic țărilor aflate în curs de dezvoltare. Mai mult, la câțiva ani după boom-ul de nașteri scriptic din Vaslui, nu s-a observat vreo creștere a populației școlare. Aceasta a rămas consistentă cu un număr mediu anual de nașteri de circa 600.

Situația din Vaslui pune sub semnul întrebării acuitatea datelor privind natalitatea pe plan național, deși este dificilă calcularea exactă a supra-înregistrărilor.

Evoluție generală conform recensământului

Chiar dacă datele de la recensământ nu oferă o certitudine totală, ele pot contribui la identificarea unor caracteristici generale ale evoluției demografice din ultimii 30 de ani.

Evoluția populației pe județe 1992 - 2021

Astfel, între recensămintele din 1992 și 2021, s-a observat o scădere de peste 16% a populației naționale. Pentru fiecare 6 rezidenți în 1992, mai locuiau doar 5 în România anului 2021. Totuși, se observă disparități regionale pronunțate atunci când vine vorba de scăderea populației. Se observă o tendință mai pronunțată de scădere în jumătatea sudică a teritoriului, precum și în județele Caraș-Severin și Hunedoara (ambele au pierdut peste 1/3 din populație). Excepția majoră o reprezintă județul Ilfov, care include suburbiile Bucureștiului.

În interiorul județelor, cea mai pronunțată creștere se observă în localitățile din jurul marilor orașe. De exemplu, comuna Florești de lângă Cluj a crescut de la circa 6.000 de locuitori la începutul anilor 1990 la peste 52.000 de locuitori în 2021. Deși a rămas formal o localitate rurală, populația a depășit-o pe cea a mai multor reședințe de județ. De creșteri explozive s-au bucurat și localități precum Chiajna sau Popești-Leordeni lângă București, Dumbrăvița și Giroc lângă Timișoara și Miroslava sau Valea Lupului lângă Iași. În contrast, municipiile în jurul cărora aceste suburbii sunt situate au experimentat un declin

demografic pronunțat. Acest lucru este deosebit de evident în Timișoara, deși există critici aduse de autoritățile locale veridicității rezultatelor semnalate la recensământ.

În perioada dintre 2011 și 2021, se observă și inversarea unor tendințe demografice semnalate anterior. Un exemplu bun este stabilizarea demografică din Brașov. Orașul cunoscuse o scădere puternică a populației în primele decenii de după Revoluție. Astfel, dacă în 1992 încă locuiau 323.000 de persoane în municipiul propriu-zis, până în 2011 populația scăzuse la doar 253.000 (o scădere de peste 20%). Chiar dacă o ușoară scădere s-a observat și în ultimii 10 ani, ritmul descreșterii populației din oraș a scăzut. Dacă în Brașovul propriu-zis populația a scăzut cu 15.600, suburbiile Sânpetru, Hărman, Bod, Târlungeni, Ghimbav și Cristian au înregistrat o creștere cumulată de aproape 18.000 de persoane.

Ce ne arată datele „proxi”?

Pentru a cartografia dinamica demografică și economică internă, la Rethink am decis utilizarea de indicatori proxi. Fiecare indicator, luat independent, nu reflectă neapărat variații demografice, dar o evoluție simultană a tuturor celor trei într-un singur sens permite identificarea direcției demografice generale. Indicatorii proxi sunt de regulă fiabili: de exemplu raportarea construcției de locuințe sau numărul de salariați legali.

Exemplu indicator proxi	Avantaje	Limite
Construcția de locuințe	Indică cererea de locuințe la nivel de județ sau localitate, de obicei corelată cu variații de tendințe demografice.	Poate fi influențată de scăderea mărimii medii a gospodăriilor, locuințe secundare sau neocupate.
Numărul de nașteri în rândul mamelor rezidente	O creștere a numărului persoanelor tinere duce la o creștere a numărului de nașteri la fertilitate constantă.	Poate fi influențat de variații ale ratei fertilității și de problemele de înregistrare semnalate anterior.
Numărul de locuri de muncă	Reprezintă atât o sursă cât și un efect al creșterii demografice.	Nu surprinde dinamica PFA-urilor sau munca informală, munca înregistrată în alt județ etc.
Numărul de elevi	Reflectă atât creșteri ale numărului real al nașterilor cât și imigrația familiilor.	Latență mare, influența fertilității sau a migrației intra-județene.

Datele proxi ne permit să identificăm care sunt polii/centrele de dezvoltare care prezintă cel mai mare dinamism demografic. Un exemplu foarte bun este evoluția locurilor de muncă după criza din 2008. În vârful crizei, s-a produs cea mai rapidă distrugere a locurilor de muncă de după marile disponibilizări din 1998-1999. În anii următori, piața muncii și-a revenit, depășind nivelul din 2008 în anul 2018. În mod semnificativ, s-a distins crearea de locuri de muncă în zona București-Ilfov, dar și în mai multe județe din țară. Dintre cele care au avut atât un număr mare de salariați înregistrați în momentul izbucnirii crizei cât

și o creștere notabilă ulterioară se disting Cluj și Timiș. Cei trei poli, centrați în jurul municipiilor București, Cluj-Napoca și Timișoara au trecut de la a cuprinde sub 22% din totalul salariaților la finalul anilor 1990 la a include 31,6% din numărul acestora în 2021. După criza din 2008, aceste județe sunt responsabile pentru întreaga creștere netă a numărului de locuri de muncă din România:

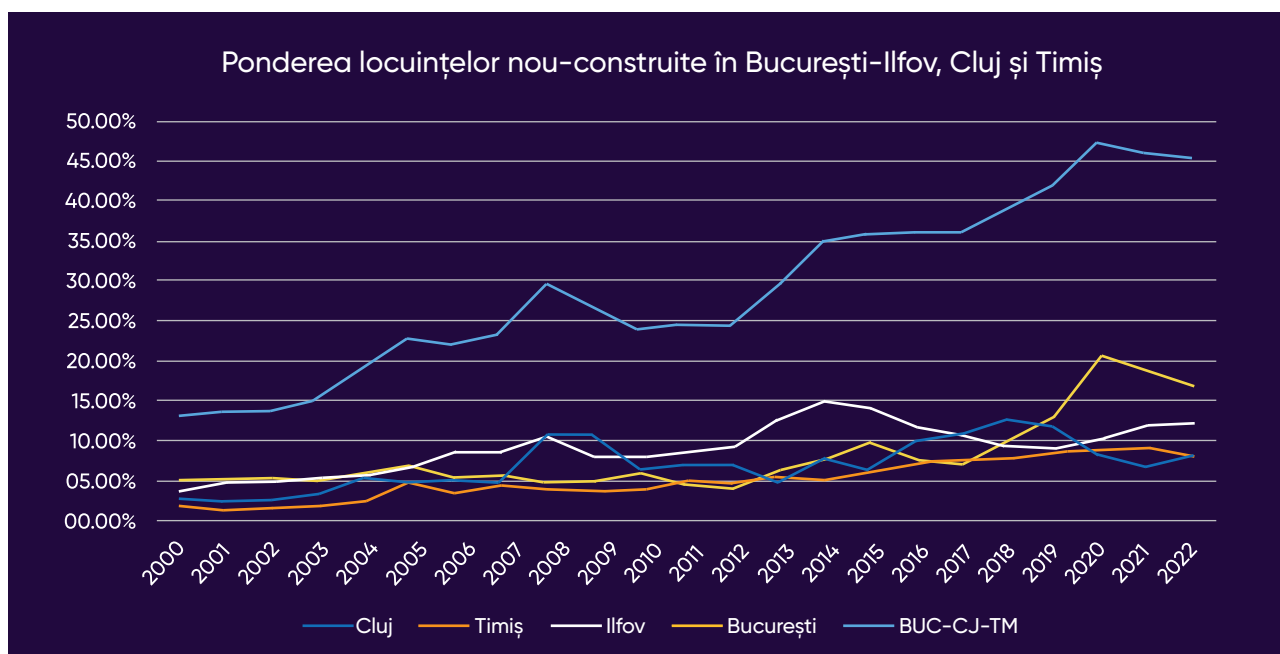
Regiune	Salariați 2000	Salariați 2008	Salariați 2021	Variație 2000-2008	Variație 2008-2021	Variație 2000-2021
București	650.669	922.234	967.960	41.74%	4.96%	48.76%
Ilfov	55.730	103.552	160.167	85.81%	54.67%	187.40%
București-Ilfov	703.975	945.785	1.128.127	34.35%	19.28%	60.25%
Cluj	170.309	199.066	241.685	16.89%	21.41%	41.91%
Timiș	168.570	216.731	240.851	28.57%	11.13%	42.88%
BIF-CJ-TM	1.042.854	1.441.583	1.610.663	38.23%	11.73%	54.45%
Restul României	3.580.172	3.604.734	3.483.625	0.69%	-3.36%	-2.70%
Total România	4.623.026	5.046.317	5.094.288	9.16%	0.95%	10.19%

Tabel 1-Variație salariați. Sursă: INS Tempo FOM104B

În mod interesant, creșterea puternică a numărului de locuri de muncă în Timiș între 2000 și 2008 face probabilă ideea că, de facto, județul a avut o creștere demografică reală între recensământul din 2002 și cel din 2011, fiind mai puțin probabilă teza unei supra-estimări a populației din județ în 2011. Această teză a fost una din ipotezele folosite pentru a explica neașteptat de pronunțata scădere a populației semnalată în Timiș între 2011 și 2021, după la fel de neașteptata creștere raportată între 2002 și 2011.

În alte orașe universitare mari nu se observă o tendință similară. În afara celor trei poli, pentru perioada 2000-2021, numărul salariaților a crescut cu mai mult de 10% doar în Bistrița-Năsăud, Sibiu, Arad, Ialomița, Satu Mare, Maramureș și Bihor. În unele zone, s-a observat o ruptură de tendință. De exemplu, în Brașov, stagnarea dintre 2000 și 2008 a fost urmată de o creștere a numărului salariaților de 5,1%. Invers, în Buzău s-a ajuns de la o creștere de 12,3% a numărului de locuri de muncă între 2000 și 2008 la o scădere de 6% între 2008 și 2021. Iași, al treilea mare pol din afara Bucureștiului, a stagnat până în 2015, dar a înregistrat un boom al locurilor de muncă în ultimii ani. De fapt, între 2015 și 2021 au fost create mai multe locuri de muncă (+28.664) decât în Timiș (+23.071), pornind însă de la o bază mai modestă. În aceeași perioadă, județele Brașov, Dolj, Constanța, Suceava, Dâmbovița, Maramureș, Bacău și Mureș au creat peste 10.000 de locuri de muncă fiecare.

Dacă privim formarea polilor de dezvoltare din prisma construcției de locuințe (o industrie responsabilă schimbărilor demografice) se observă o concentrare chiar mai puternică în București-Ilfov, Cluj și Timiș. În București-Ilfov (mai ales în Ilfov) și în Cluj, boom-ul construcției de locuințe a început încă din anii 2004-2010. În contrast, doar 3-4% din locuințele construite pe plan național în perioada respectivă erau finalizate în Timiș. Situația s-a schimbat în ultimii ani, în fiecare an de după 2017 cel puțin 7% din locuințele nou finalizate fiind construite în Timiș.

În contrast cu situația locurilor de muncă (unde progresul a fost lent și însoțit pe alocuri chiar de regrese), la construcția de locuințe se distinge și județul Constanța. Poziția e parțial explicată de construcția masivă de apartamente oferite spre închiriere pe litoral, mai ales în zona Mamaia Nord din Năvodari. Între 2017 și 2022, au fost construite nu mai puțin de 9659 de locuințe în Năvodari, cifră mai mare decât a 31 dintre județele României.

Un indicator care plasează Brașovul înaintea Timișului și distanțează zona București-Ilfov de alte regiuni este cel al numărului elevilor înscriși în educația primară și gimnazială (conform legii din 2011). Astfel, în 2022, numărul elevilor din învățământul primar și gimnazial^{vi} crescuse față de 2013 cu:

- **31,6% în Ilfov, cu o creștere constantă**
- **17,5% în București, cu o creștere puternică între 2013 și 2017**
- **16% în Cluj, cu o creștere constantă**
- **13,2% în Brașov, creștere constantă**
- **6% în Timiș, cu o creștere mai pronunțată după 2019**
- **0,5% în Sibiu, cu o evoluție oscilantă**

Numărul elevilor a scăzut puternic în Vaslui, Caraș-Severin, Gorj, Botoșani, Mehedinți, Teleorman, Hunedoara și Brăila.

Recensământul confirmă parțial puternica atracție a acestor poli pentru migrantii interni. Astfel, Ilfovul are cea mai mare pondere a rezidenților născuți în alt județ (55,47%), urmat de București (40,24%), Timiș (36,86%) și Brașov (32,34%). Clujul este în urmă, doar 24,38% dintre locuitori fiind născuți în alte județe.

Trebuie notat însă că o parte a datelor recensământului nu au fost completate prin recenzare directă și că se observă un impact încă pronunțat al migrației istorice, azi îmbătrânite (în Caraș-Severin sau Hunedoara observăm ponderi mai mari de locuitori născuți în alte județe decât Clujul).

Declin demografic accelerat: cazul Brăila

Atât recensământul, cât și datele proxy surprind emergența unor județe și orașe aflate în declin demografic accelerat. În general, aceste zone includ o mare parte a mediului rural și a orașelor mici și îndepărtate de centrele de creștere economică. Pe de altă parte, există și orașe bine poziționate în ierarhia urbană anterioară Revoluției care au intrat într-un declin demografic rapid. Un exemplu este Brăila, oraș în care numărul deceselor a ajuns să fie dublul celui de nașteri. Raportul decese/nașteri de

Tabel 2 – Nașteri și decese în Brăila (județ, respectiv municipiu). Sursă: INS Tempo. Notă: datele pentru 2022 sunt provizorii.

An	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Județ	2346	2354	2398	2445	2605	2525	2597	2558	2395	2301	1963
Municipiu	1174	1209	1241	1264	1340	1356	1414	1383	1233	1133	922
Județ	4773	4631	4740	4854	4875	4790	4894	5041	5510	6425	5182
Municipiu	2322	2358	2411	2499	2458	2450	2430	2600	2890	3502	2688
Județ	-2427	-2277	-2342	-2409	-2270	-2265	-2297	-2483	-3115	-4124	-3219
Municipiu	-1148	-1149	-1170	-1235	-1118	-1094	-1016	-1217	-1657	-2369	-1766
Județ	2,03	1,97	1,98	1,99	1,87	1,90	1,88	1,97	2,30	2,79	2,64
Municipiu	1,98	1,95	1,94	1,98	1,83	1,81	1,72	1,88	2,34	3,09	2,92

Nașteri

Decese

Diferență

Raport decese/nașteri

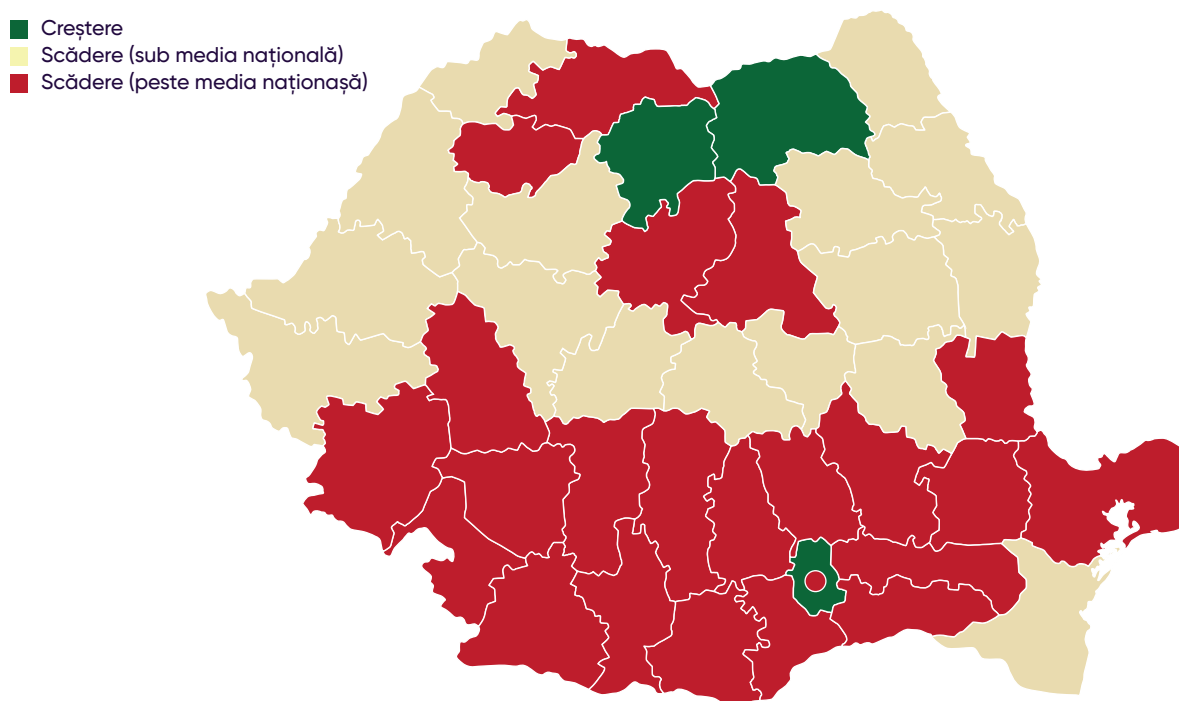
peste 2:1 este neobișnuit pentru un oraș care imediat după 1990 depășea 200.000 de locuitori. Îmbătrânirea populației și momentum-ul demografic negativ au făcut ca în Brăila să se nască, în ultimii 10 ani, la fel de mulți copii ca în Suceava, oraș care în 1992 avea mai puțin de jumătate din populația municipiului de pe Dunăre.

Brăila este situată într-o regiune care se confruntă cu un declin demografic generalizat. Alături de Galați, reprezintă și o oportunitate pierdută de a forma un pol economic, în condițiile în care cele două orașe (separate de doar 20 de km) cumulau aproape 600.000 de locuitori la începutul anilor 90. Astăzi, adună mai puțin de 400.000. În afara falimentului industriei comuniste (și a încetării activității la colosul industrial Sidex), rolul universităților ar trebui menționat: Brăila este cel mai mare oraș fără universitate publică majoră, iar universitatea din Galați este destinația principală doar a tinerilor din județ, având un bazin de recrutare limitat.

Dezechilibre regionale: București ca macrocefal și "castilienizarea" județelor sudice

Multe din orașele mari care au un traseu demografic nefavorabil sunt concentrate în regiunile sudice, în general în apropierea capitalei. Fenomenul de concentrare a populației din partea de sud a României în zona metropolitană București a devenit mai pronunțat după anul 2000. Această creștere se produce în contrast cu declinul demografic accentuat al unor județe din regiune. Un foarte bun exemplu este Prahova, care are nominal o mulțime de ingrediente necesare dezvoltării (poziție geografică bună, infrastructură de calitate, grad ridicat de urbanizare, economie locală dinamică, salarii peste media națională), dar care și-a pierdut poziția de cel mai populat județ din România, deținută până în 2002.

Evoluția populației între 2011 și 2021, comparată cu media națională

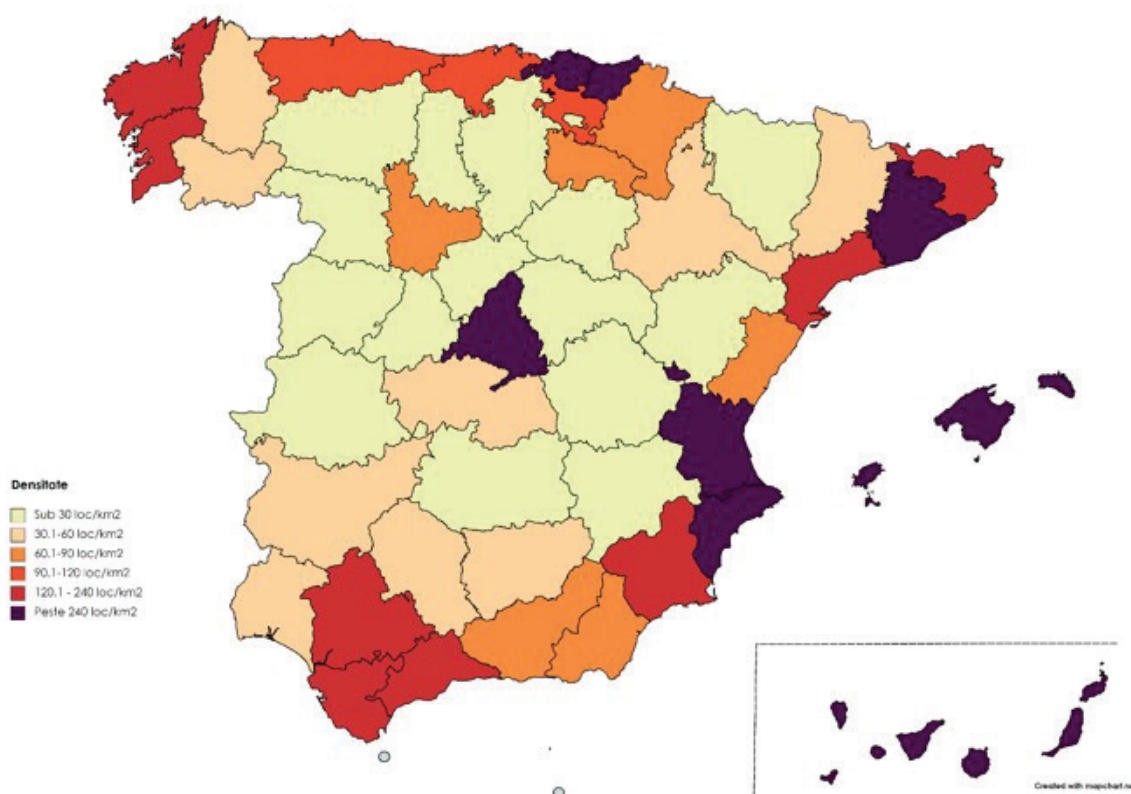

Figură 1 – Marea majoritate a județelor din zona sudică a României înregistrează o scădere mai rapidă a populației decât media națională, conform ultimului recensământ

Deși suspectăm lipsa de acuitate a datelor furnizate de recensământ în anumite județe, o tendință generală de depopulare accelerată a sudului României este evidentă în perioada dintre recensământul din 2011 și cel din 2021/22. Conform datelor furnizate de recensământ, regiunea București-Ilfov a înregistrat o relativă stagnare demografică (-0,6%). Toate celelalte județe din regiunile istorice Oltenia și Muntenia au înregistrat însă o scădere a populației mai rapidă decât cea de -5,3% de pe plan național. Din cele 7 județe cu o scădere de peste 10%, nu mai puțin de 5 (Buzău, Mehedinți, Olt, Brăila și Teleorman) erau situate în această regiune. Scăderi abrupte în județe precum Caraș-Severin sau Hunedoara ar putea indica un fenomen similar în regiunea de Vest.

Datele proxy întăresc concluziile recensămintelor. De exemplu, în perioada 2011-2022, numărul locuințelor construite în regiunile Sud-Muntenia și Sud Vest-Oltenia (108.759) a fost mai mic decât cel construit în București-Ilfov (150.875).

Impactul demografic al existenței unui macrocefal (oraș ultra-dominant) pe plan regional este substanțială. Un exemplu elocvent este Spania, unde orașul și regiunea Madrid au cunoscut o creștere demografică accentuată în ultimele decenii, populația zonei metropolitane triplându-se față de anul 1950. În același timp, multe provincii vecine (situate mai ales în Castilia istorică) s-au depopulat dramatic pe fondul emigrației spre capitală și spre zonele de coastă. Efectul este că, astăzi, interiorul Spaniei este caracterizat de contrastul puternic dintre un Madrid de 6,5 milioane de locuitori și o Castilie regională în care doar 4 milioane de persoane populează 160.000 de km² de teritoriu. Castilia, centrul istoric al Spaniei, este astăzi caracterizată de contrastul dintre o metropolă vastă (cel puțin după standarde europene) și un mix de orașe mici și zone rurale aproape abandonate.

Figură 2 Desnitarea populației în Spania. Se observă fenomenul de concentrate a populației în Madrid, regiunile din proximitate având o densitate foarte scăzută a populației. Sursă date: INE

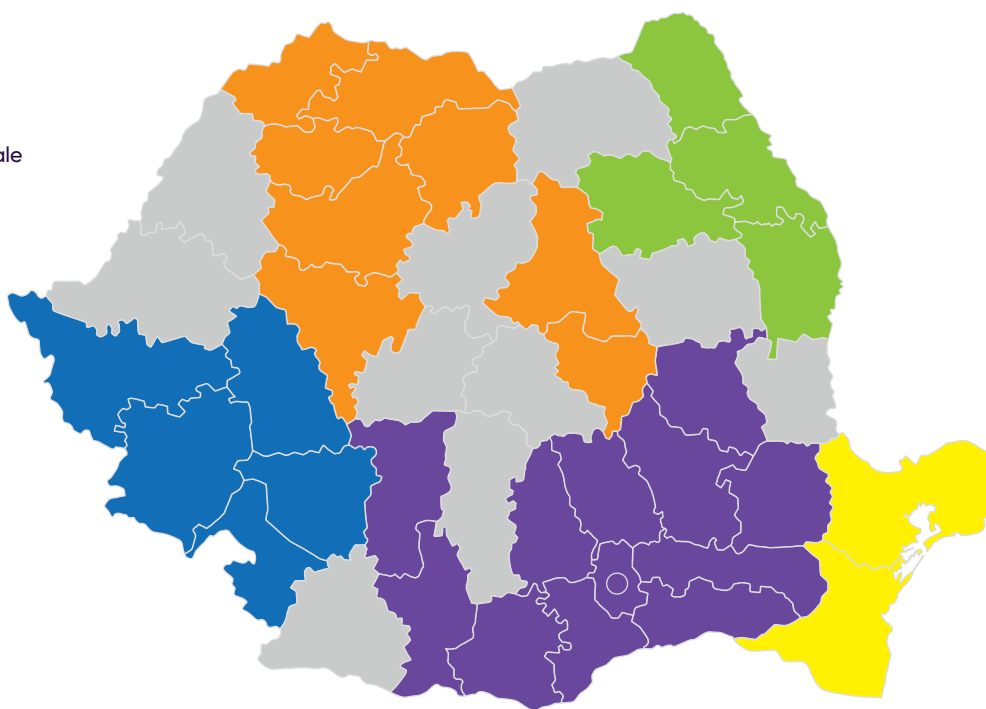
Marile centre universitare și ierarhia marilor orașe

Creșterea greutății relative a ariilor metropolitane București-Ilfov, Cluj și Timișoara (observată în datele proxy), dar și scăderea pronunțată a populației unor județe apropiate acestor centre (mai ales în Muntenia, lunca Dunării, zonele montane din regiunea vestică) este cel puțin parțial influențată de fluxurile migratorii ale studenților și de efectul economic produs de acestea.

În perioada comunistă, impactul universităților era modest, ca urmare a existenței *numerus clausus*, care limita numărul din universități și favoriza studiile tehnice. Bucureștiul, cel mai mare centru universitar, și-a menținut și statutul de cel mai mare oraș al țării, deși ponderea acestuia în populația urbană a scăzut. Dacă în 1948 28% dintre orașeni trăiau în București, în 1992 mai puțin de 17% locuiau în capitală.

Pe plan secundar, se regăseau 7 orașe cu populații relativ similare: Timișoara, Cluj-Napoca, Iași, Brașov, Galați, Constanța și Craiova. Fiecare din acestea avea peste 300.000 de locuitori la finalul perioadei comuniste. Fiecare avea câte o universitate (singurele din afara capitalei), uneori alături de alte institute de învățământ superior. Fiecare găzduia o regională CFR și avea spitale care ofereau servicii medicale complexe. Fenomenul de suburbanizare era puțin dezvoltat, localitățile din imediata apropiere a marilor orașe având un caracter mai degrabă rural, deși o mare parte a locuitorilor munciau în centrul urban de lângă.

- București
- Cluj-Napoca
- Timișoara
- Iași
- Constanța
- Universități locale

Figură 3 Bazine de recrutare dominante. Culoarele reprezintă destinația principală de studii pentru fiecare județ în parte.
Sursă: RMU. Cohorte/perioadă: 2015–2019. Notă: include înmatriculări în extensii.

După Revoluție, ierarhiile urbane au început să se transforme, centrele universitare atractive ajungând să fie principalele câștigătoare. Renunțarea la limitarea admiterilor și apariția universităților private au dus numărul studenților la 1.000.000 la începutul crizei financiare din 2008. Ulterior, numărul studenților s-a înjumătățit, educația pe locuri finanțate de stat a devenit din nou dominantă. După 2000, orașe precum București, Cluj-Napoca, Timișoara și suburbiile lor au concentrat o felie tot mai mare a locurilor de muncă, a locuințelor nou-construite și au ajuns să ofere salarii peste media națională. Mai mult, 4 centre universitare au ajuns să aibă un impact regional și național notabil.

Astfel, în perioada 2015–2019, înmatriculările înregistrate în RMU indicau centrul universitar Iași ca principala destinație de studii pentru studenții din 4 județe, Timișoara ca destinație preferată pentru tinerii din 5 județe, Cluj destinația preferată pentru 8 județe și București destinația principală pentru 12 județe și pentru Bucureștiul propriu-zis. E important să notăm că centrul universitar Iași se distinge printr-o atractivitate puternic limitată la județele din Nord-Est (în timp ce în București, Cluj și Timișoara ajung studenți din aproape toate județele, în fluxuri mai mici).

Un caz interesant este municipiul Brașov, care reprezintă totodată o poveste de succes în sensul întreruperii declinului demografic. Deși universitatea este destinație primară doar pentru județul Brașov (chiar și aici 1/3 optând pentru alte centre), circa 40% din studenții din oraș provin din alte județe, în mod notabil Prahova, Buzău și Bacău. O situație similară se înregistrează și în Sibiu, unde peste jumătate din studenți provin din alte județe, deși universitatea sibiană nu este per se destinația primară decât a candidaților locali.

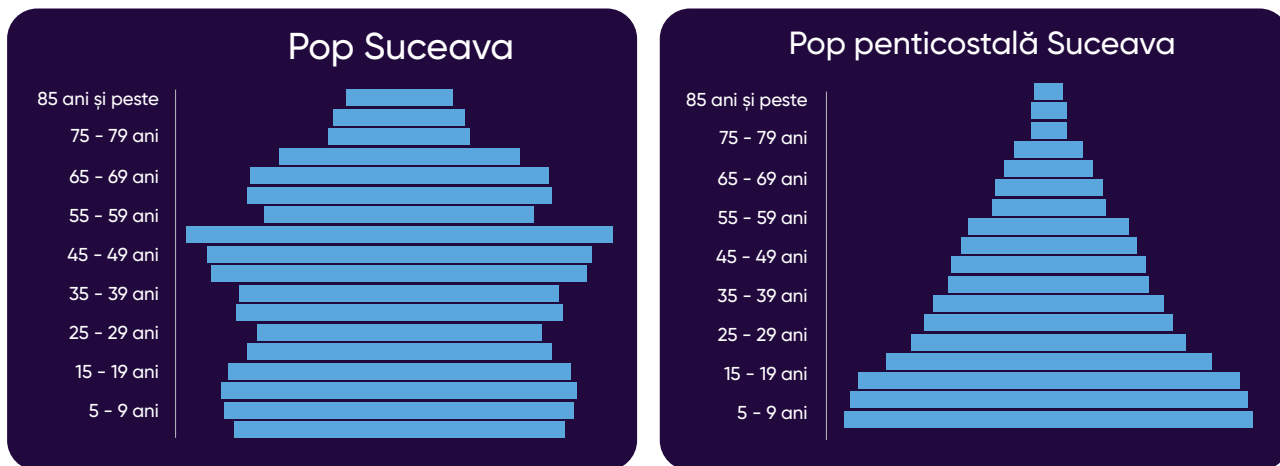
Un caz interesant este municipiul Brașov, care reprezintă totodată o poveste de succes în sensul întreruperii declinului demografic. Deși universitatea este destinație primară doar pentru județul Brașov (chiar și aici 1/3 optând pentru alte centre), circa 40% din studenții din oraș provin din alte județe, în mod notabil Prahova, Buzău și Bacău. O situație similară se înregistrează și în Sibiu, unde peste jumătate din studenți provin din alte județe, deși universitatea sibiană nu este per se destinația primară decât a candidaților locali^{vii}.

Un alt tip de pol de creștere – valea Sucevei

Județul Suceava a fost unul din puținele județe din România care a înregistrat o creștere a populației conform recensământului, deși are un centru universitar de dimensiuni reduse (care atrage studenți mai ales din județ), salarii medii relativ mici și a fost mult timp o zonă care a alimentat emigrația externă. În perioada dintre recensăminte, balanța naturală a fost aproape 0. În același timp, în interiorul județului s-a format o regiune compactă în care numărul nașterilor îl depășește pe cel al deceselor, regiune caracterizată prin ponderea mare a populației creștine penticostale. Această regiune este concentrată de-a lungul văii râului Suceava, în zonele estice și nordice ale județului. Include atât mai multe localități rurale, cât și orașe precum Rădăuți, Vicovu de Sus sau Cajvana.

Orașele sucevene care nu au populații penticostale notabile, de exemplu Vatra Dornei sau Câmpulung Moldovenesc, urmează o tendință apropiată de cea națională. În ambele orașe, s-au înregistrat 2 nașteri la fiecare 3 decese în ultimul deceniu.

Natalitatea ridicată din comunitățile penticostale este vizibilă în piramida vârstelor, defalcată pe religii. Populația penticostală suceveană este mai tânără decât media județeană, ponderea acestora crescând pentru grupele de vârstă mai mici. Astfel, dacă circa 8,5% dintre suceveni se declarau penticostali la recensământul din 2021, ponderea acestora crește la 14,6% în rândul copiilor de 5-9 ani și chiar 15,9% în rândul celor de 0-4.

Valea Sucevei este un exemplu interesant de zonă de creștere demografică care nu este centrată pe unul din marile centre universitare cu atractivitate națională. Este de notat că în alte județe cu populație penticostală numeroasă, indicele de fertilitate al acestora este mai redus decât în Suceava, neapărând astfel zone de creștere demografică la fel de clar delimitate.

Perspectiva Rethink

După două decenii în care românii care se mutau în marile orașe o făceau adesea în Madrid, Londra, Munchen sau Roma, au apărut o serie de arii urbane dinamice în interiorul României. Alte județe se confruntă însă cu un declin accelerat.

Un număr tot mai mare de locuințe și de locuri de muncă se concentrează în București, Cluj sau Timișoara.

Poli emergenți includ Iași, Brașov și Sibiu. Un pol de creștere demografică atipic s-a format de-a lungul văii râului Suceava.

Județele cu declin demografic accelerat se regăsesc mai ales în zona de sud a României, zonele montane din Vest.

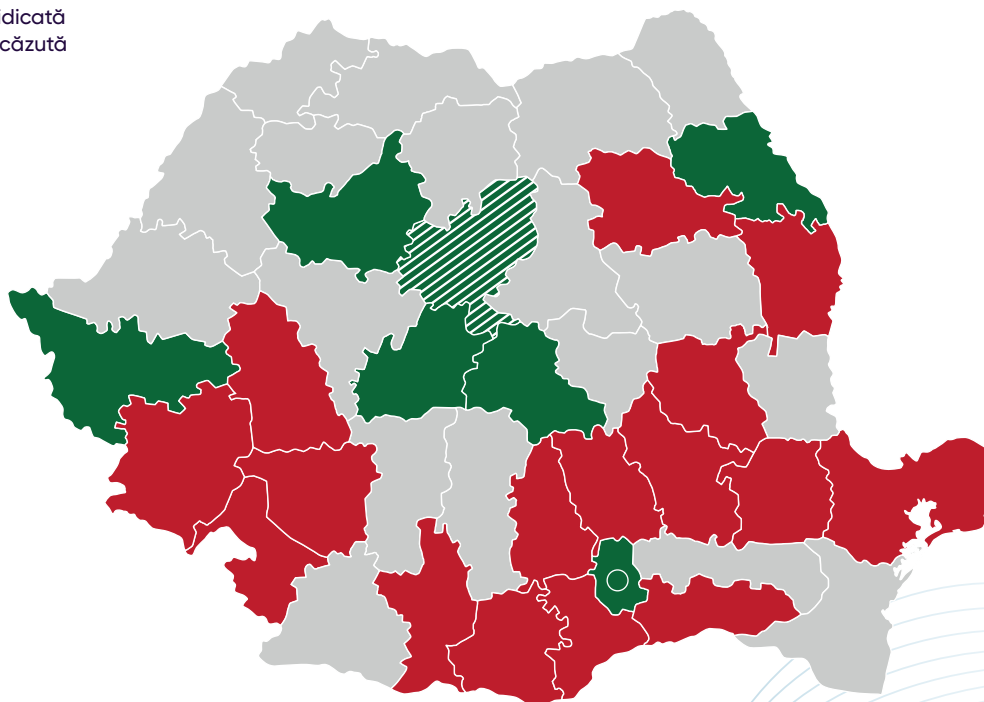
Indexul județelor vulnerabile demografic

Exemplele de mai sus reflectă tendința dominantă în perioada tranziției, pe plan demografic: emergența unor poli de atracție și declinul concomitent al județelor care nu au profitat de oportunitățile economice ale tranziției sau care au o structură demografică nefavorabilă. Unele județe cumulează mai mulți factori de vulnerabilitate demografică, simultan. E vorba de zone care au o situație demografică și economică deja precară (vârstă medie ridicată, număr mic de salariați raportat la populația totală) și prezintă simultan o dinamică negativă (semnificativ mai multe decese decât nașteri, număr de locuri de muncă în stagnare, număr mic de locuințe nou construite, etc.).

Ca atare, la Rethink am propus cartografierea vulnerabilității demografice pornind de la o serie de șase criterii:

- Lipsa unei universități publice majore care să reprezinte principala destinație pentru aplicanții din județ.
- Un raport între decese și nașteri mai mare de 1,5:1 în perioada 2012-2021, utilizând ca punct de referință populația rezidentă și datele raportate în INS Tempo.
- O vârstă medie a populației superioară celei naționale.
- Un raport de salariați la locuitori raportați la recensământ mai mic de 1:5, folosind date din 2022 raportate în INS Tempo.
- Număr de salariați mai mic decât în vârful anterior (2008).
- Construcția de noi locuințe are o pondere de mai puțin de ½ din ponderea județului în populația României, conform ultimului recensământ.

■ Vulnerabilitate ridicată
■ Vulnerabilitate scăzută

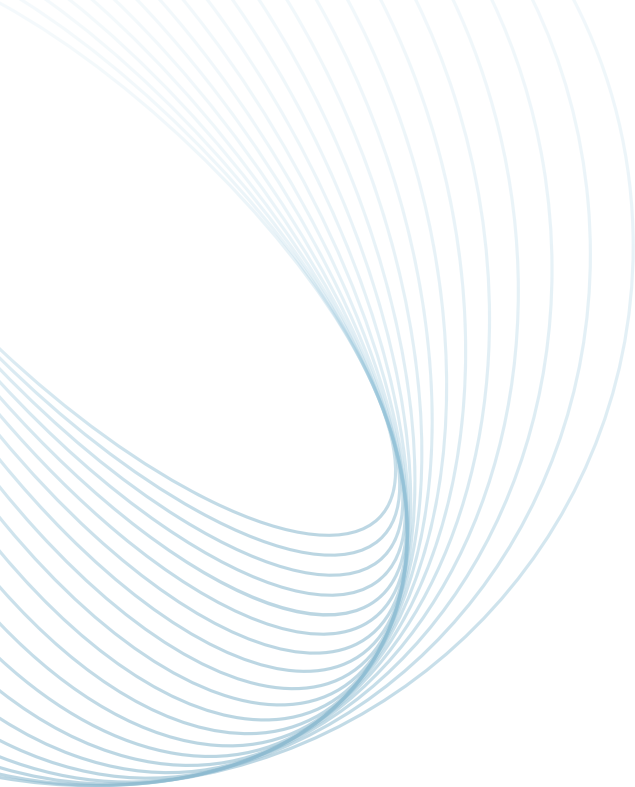

Județele care îndeplinesc patru sau mai multe dintre criterii pot fi considerate județe cu vulnerabilitate demografică generală ridicată, fiind indicate în culoarea roșie pe hartă. Concomitent, județele care nu îndeplinesc nici unul din criterii pot fi considerate județe cu vulnerabilitate demografică scăzută. Din cauza dificultății trasării clare a limitelor zonelor metropolitane principale, unele județe combină regiuni cu economii dinamice și zone rurale aflate în declin. Atractivitatea Timișoarei nu se vede din Munții Poiana Ruscă, nici cea a Brașovului sau Sibiuului din Podișul Hârtibaciului.

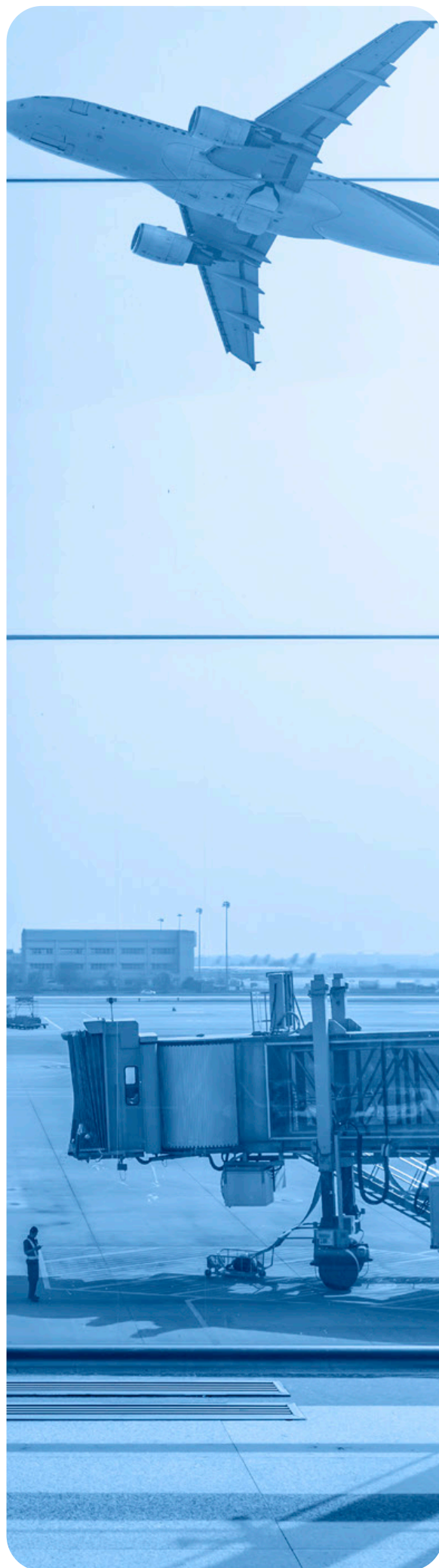
Județ	Pop recens 2021	Raport decese / nașteri	Vârstă medie	% locuințe construite	Universitate majoră	Salariați / 100 loc	Salariați vs 2008
Alba	325941	1.49	43.6	1.15	NU	27.50	0.98
Arad	410143	1.51	42.5	1.33	DA	29.39	0.97
Arges	569932	1.48	43.6	3.06	DA	25.63	0.99
Bacau	601387	1.34	41.6	1.86	DA	18.64	0.92
Bihor	551297	1.30	41.4	2.62	DA	29.25	0.96
Bistrita-Nasaud	295988	1.06	40.5	1.23	NU	21.82	1.06
Botosani	392821	1.50	41.3	1.24	NU	14.01	0.97
Braila	281452	2.06	45.2	0.81	NU	23.84	0.88
Brasov	546615	1.04	42.0	4.47	DA	32.58	1.05
Bucuresti	1716961	1.08	42.6	11.08	DA	56.38	1.05
Buzau	404979	1.88	44.4	0.86	NU	20.20	0.94
Calarasi	283458	1.62	42.4	0.63	NU	15.45	0.92
Caras-Severin	246588	1.83	44.8	0.28	NU	20.38	0.79
Cluj	679141	1.20	42.2	8.81	DA	35.59	1.21
Constanta	655997	1.18	42.1	6.18	DA	27.50	0.93
Covasna	200042	1.18	41.4	0.37	NU	25.11	0.99
Dambovita	479404	1.53	42.4	2.20	NU	17.62	1.00
Dolj	599442	1.60	43.2	2.07	DA	22.21	0.98
Galați	496892	1.38	43.0	1.35	DA	22.63	0.88
Giurgiu	262066	1.87	43.1	0.88	NU	12.93	0.99
Gorj	314685	1.70	43.3	0.58	NU	23.44	0.93
Harghita	291950	1.19	41.7	0.55	NU	22.58	0.98
Hunedoara	361657	1.78	45.5	0.68	NU	28.06	0.79
Ialomița	250816	1.48	42.3	0.72	NU	17.86	0.94
Iasi	760774	0.91	39.1	4.95	DA	22.24	1.03
Ilfov	542704	0.92	38.6	11.36	DA	29.51	1.55
Maramureș	452475	1.25	41.7	1.48	NU	23.34	1.12
Mehedinti	234339	2.05	44.2	0.42	NU	18.91	0.90
Mures	518193	1.26	42.0	1.60	DA	25.57	1.01
Neamt	454203	1.52	43.1	1.60	NU	18.34	0.96
Olt	383280	1.98	44.6	0.76	NU	18.57	0.95
Prahova	695119	1.69	44.1	2.25	NU	25.13	0.96
Salaj	212224	1.28	42.1	0.60	NU	22.95	1.02
Satu Mare	330668	1.30	41.0	1.06	NU	23.83	1.02
Sibiu	388326	1.10	41.4	3.84	DA	33.19	1.05
Suceava	642551	1.01	39.9	3.74	DA	16.39	1.04
Teleorman	323544	2.43	46.2	0.29	NU	16.49	0.92

Timis	650533	1.11	41.6	716	DA	37.02	1.11
Tulcea	193355	1.74	43.7	0.35	NU	24.22	1.01
Valcea	341861	1.39	44.8	1.23	NU	23.44	0.94
Vaslui	374700	1.17	41.0	0.79	NU	13.94	0.86
Vrancea	335312	1.47	42.5	1.49	NU	17.24	0.97
Total	19053815	1.34	42.4	100		26.74	
Prag		1.5	42.4	1/2 cotă pop	DA	20.0	1.0

Un aspect interesat este că zonele „verzi” sunt cele care găzduiesc centre universitare în care peste 50% dintre studenți provin din exteriorul județului, excepție fiind doar județul Mureș. Rolul universităților în generarea creșterii demografice ar trebui investigat în dezvoltarea politicilor publice și în elaborarea de prognoze demografice detaliate.

Diaspora și migrația internățională

Diaspora și migrația internațională

O caracteristică a ultimilor 30 de ani a fost intensitatea migrației, fără precedent în istoria modernă și contemporană a României. Mult timp, migrația consta mai ales în plecarea a sute de mii de cetățeni români din țară. În ultimii ani, a avut loc o renaștere a fluxurilor migratorii, România devenind o destinație pentru zeci de mii de cetățeni străini.

Diaspora postdecembristă

O resursă demografică importantă pentru România o reprezintă diaspora. Un număr mare de români s-a stabilit în străinătate după Revoluție, iar destinația principală au reprezentat-o statele Uniunii Europene. Până în 1989, România nu avea o tradiție istorică de emigrație în masă, iar la începutul anilor 90 o mare parte a celor care au plecat proveneau din rândul minorităților etnice. După jumătatea anilor 90, criza economică a dus la creșterea rapidă a numărului de emigranți. O parte a celor înalt educați au luat calea Canadei sau SUA, în timp ce tot mai mulți muncitori au început să se stabilească în Europa de Vest, adesea fără forme legale. După 2007 (2014 pentru statele care au impus restricții), cetățenia europeană a permis românilor o mobilitate sporită în spațiul european. În 2014, au fost eliminate toate restricțiile care limitau libera circulație a forței de muncă.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Italia	933,354	1,081,400	1,131,839	1,151,395	1,168,552	1,190,091	1,143,859	1,145,718	1,077,876	1,083,771
Spania	769,609	728,252	708,389	695,044	683,797	673,593	670,187	665,906	658,005	631,585
Germania	206,529	260,542	345,753	444,241	507,062	586,594	659,470	708,339	753,663	794,920
Reg Unit	110,187	137,036	178,232	237,120	333,507	416,092	421,974	-	550.000*	-
Franța	-	87,087	96,886	106,166	116,815	116,815	137,385	137,385	139,666	140,803
Austria	53,261	59,702	73,374	82,949	92,095	102,270	112,684	123,459	131,824	138,408
Belgia	50,882	56,695	65,335	73,155	79,772	86,562	94,879	103,726	109,680	116,019
Grecia	-	-	-	48,228	47,891	49,276	49,746	44,600	42,622	-
Olanda	9,496	9,986	11,941	13,659	16,077	20,042	24,878	30,683	34,600	40,603
Danemarca	12,374	15,424	18,828	22,409	25,295	27,813	30,655	32,381	33,776	38,303
Portugalia	35,216	34,204	31,505	30,523	30,429	30,750	30,908	31,064	30,052	28,911
Irlanda	-	-	-	-	29,293	28,628	27,902	27,294	27,068	26,576
Elvetia	8,578	10,059	11,308	12,235	13,940	15,661	16,870	20,114	23,265	-
Suedia	11,169	12,014	13,022	14,396	15,505	16,885	18,159	19,349	18,941	19,566
Norvegia	-	9,924	-	13,758	14,503	14,997	15,564	16,604	17,249	17,444
Ungaria	34,795	30,924	28,641	29,665	24,040	22,747	21,017	22,162	18,220	16,601
Cehia	5,665	6,227	7,253	8,678	10,450	12,201	14,405	16,501	11,669	13,190
Luxemburg	-	-	-	3,833	4,142	4,662	5,209	5,724	6,096	6,405
Slovacia	5,962	4,941	5,252	5,779	6,271	6,521	6,923	7,137	7,265	4,386

Mărimea și compoziția diasporei au constituit temele unor speculații, mistificări și estimări exagerate în spațiul public. S-au amestecat diaspora etnică și cea a cetățenilor români ori au fost incluse persoane implicate în migrația pentru muncă sezonieră. Diaspora a fost punctual echivalată cu fenomenul de „brain drain”, deși ponderea persoanelor care au absolvit studii universitare este mai mică în diasporă decât în țară^{viii}.

Din perspectiva Rethink, diaspora este în primul rând reprezentată de cetățenii români mutați în străinătate și de copiii lor care au reținut cetățenia română. Persoanele care au o identitate asumată românească pot de asemenea fi considerați parte a diasporei, dar cineva care nu este născut în România și nu este înregistrat ca având cetățenia română în țara-destinație devine invizibil statistic. În contextul libertății de mișcare din Uniunea Europeană, aproximarea numărului de români din diasporă rămâne dificilă. Totuși, folosind numărul de cetățeni români înregistrați de alte state europene ca rezidenți, se observă câteva tendințe proeminente. În primul rând, devine clar că între 2014 și 2018 a avut loc o explozie a emigrării, 200.000 de români stabilindu-se în statele UE/SEE/CH anual în această perioadă (conform Eurostat). Între recensămintele din 2011 și 2021, numărul românilor rezidenți în alte țări UE a crescut cu aproape 1,6 milioane în total. Chiar dacă aceste cifre includ etnici români cu cetățenia redobândită și copii români născuți în străinătate, magnitudinea emigrării reprezintă un posibil semn al subestimării nivelului de scădere a populației între 2011 și 2021, în condițiile în care între cele două recensăminte s-a înregistrat și un declin natural de peste 690.000 de persoane. După cum am văzut anterior, această din urmă cifră este de asemenea chestionabilă în condițiile unei probabile supraestimări a numărului de nașteri din țară.

În ultimii ani, a avut loc însă o ruptură de tendință. Diaspora din Europa nu a mai crescut ca urmare a emigrării în masă a persoanelor din România. În multe comunități, numărul celor născuți în România a stagnat sau a început să scadă. Numărul de persoane cu origini în România prezente în statele UE care colectează date privind locul de naștere al indivizilor a atins maximul istoric în 2020, apoi a început să scadă. Totalul cetățenilor români prezenți în alte state UE a crescut din nou în 2022, după o scădere abruptă în anul precedent, dar cu mult sub cifrele tipice perioadei anterioare anului 2019. Deși unele comunități din diasporă par să fie în scădere numerică, românii emigrează în continuare spre anumite state (Germania, Austria, Belgia, Elveția, etc.).

Pe fondul numărului mare de tineri care au emigrat, o parte semnificativă a copiilor cu cetățenie română se nasc în alte țări (Rethink estimează că este vorba de circa 20-25% din total). De exemplu, în 2019 se înregistrau doar în Anglia și Țara Galilor 16.069 de nașteri în rândul mamelor născute în România, numărul scăzând doar ușor până la 15.518 în 2022^{ix}. Cifra este mai mare decât cea din oricare județ din România, reprezentând aproape 1/12 din numărul nașterilor înregistrate în țară. În același timp, Franța a documentat în ultimii ani în medie 5.000 de nașteri ale unor mame de origine română. În Italia, numărul nașterilor în rândul mamelor cu cetățenie română a scăzut în ultimii ani, dar încă atingea 14.693 în 2017^x. În Spania, numărul nașterilor în diaspora românească urmează un trend descendent, dar încă se nașteau 8.115 copii ale unor mame născute în România în 2020^{xi}. A determina cu exactitate numărul de copii născuți anual în diasporă este imposibil datorită mobilității comunităților de români, a declarării ocazionale a nașterilor în altă țară decât cea a rezidenței obișnuite, schimbărilor de cetățenie și modului de raportare al diverselor țări (unele nu raportează locul de naștere al mamei, defalcat pe state). Dar, indiferent de interpretarea cifrelor existente, estimăm că în ultimii 7-8 ani s-au născut în mod curent peste 50.000 de copii cu cetățenie română, anual, doar în diaspora europeană.

Spre o repatriere parțială?

Unele comunități din diasporă au cunoscut deja o scădere numerică, de exemplu cea din Spania. O parte a românilor din aceste țări s-a întors în țară, deși a existat un proces de migrație între comunitățile din diaspora (de exemplu din Spania sau Italia spre Germania sau Regatul Unit). O parte destul de mică a obținut cetățenia locală, ieșind din unele serii de date. Indiferent de cauze, tendința de scădere numerică este deja clar conturată la comunitățile românești din Italia, Spania, Grecia și Portugalia. Cea din Ungaria a scăzut mai ales prin naturalizarea rezidenților cu cetățenie română.

Rethink a analizat contextele economice și sociale din destinațiile tradiționale ale emigranților români. O parte a acestor state se confruntă cu scăderi abrupte ale veniturilor reale (de exemplu, Italia, cu -7,3% între trimestrul I din 2022 și trimestrul I din 2023)^{xii}. Dintre destinațiile majore ale emigranților români, Marea Britanie a restricționat accesul liber pe piața muncii în perioada post-Brexit, iar Germania se confruntă cu o recesiune în a doua jumătate a anului 2023. În condițiile unei evoluții recente favorabile a economiei României, factorul „pull” care a dus la generalizarea emigrării în deceniile anterioare este puternic redus. În condițiile în care și alte state din regiune au observat o inversare a tendințelor migratorii (de exemplu Lituania sau Polonia), e de așteptat ca balanța migratorie a cetățenilor români să se echilibreze sau să devină pozitivă. Experiența istorică ne arată, însă, că o repatriere a majorității diasporei e foarte puțin probabilă.

Perspectiva Rethink

Diaspora românească din Europa a ajuns la aproape 4 milioane de persoane, pe fondul unui val de emigrație puternică, extins de-a lungul a peste două decenii. În perioada 2014-2018, nivelul emigrației a căpătat proporțiile unui veritabil exod. Astăzi, există semne că ritmul emigrării a încetinit și că a crescut numărul repatrierilor.

Este puțin probabilă repatrierea unei majorități a diasporei românești, mai ales din rândul celor plecați de mulți ani.

Totuși, remigrarea va fi o sursă majoră de noi rezidenți în cazul în care se mențin actualele tendințe de convergență economică RO-restul UE.

Persoanele repatriate aduc cu sine competențe, atitudini, deprinderi și experiențe care pot revitaliza comunitățile spre care se îndreaptă.

Migrația cetățenilor străini - terminologia

În discuțiile privind migrația internațională, termenii sunt folosiți adesea într-un mod inconsecvent și ambiguu, o scurtă clarificare a acestora fiind necesară^{xiii}. De exemplu termenul de „migrant” trebuie folosit ca un concept umbrelă care se referă la orice persoană care și-a schimbat domiciliul dintr-o regiune în alta pentru o perioadă mai lungă de timp. Astfel, un „migrant intern” se referă la persoanele care își schimbă domiciliul în interiorul aceluiași stat pe când „migrant internațional” se referă la indivizi care fac această schimbare dintr-o țară în alta.

Un alt concept umbrelă este cel de emigrant/imigrant. Astfel, prin „imigranți” ne referim la persoanele care vin într-un loc anume pe când „emigrant” se referă la persoane care pleacă dintr-un loc anume. Foarte important, o persoană este și emigrant și imigrant în același timp în funcție de perspectiva (a societății de destinație sau de origine) pe care o avem în vedere.

Termenul de migrant este folosit pentru a acoperi o paletă foarte largă de situații și contexte. Din acest motiv o serie de termeni specializați sunt folosiți pentru a oferi mai multe informații despre tipul de migrație. De exemplu, se recomandă folosirea termenului: „refugiat”, „beneficiar de protecție” sau „azilant” atunci când migrația are loc involuntar; „resortisant” atunci când țara de origine a migrantului este din afara spațiului european; sau cea de „cetățean străin” atunci când migrantul nu deține cetățenia statului de destinație.

Dinamica migrației internaționale în România

Confirm datelor INSSE, pentru prima dată în istoria post-decembristă a României populația rezidentă a crescut în 2022. Principalul motiv pentru această creștere a fost balanța migratorie pozitivă – cu alte cuvinte, mai multe persoane au venit în România comparativ cu numărul de persoane care au plecat din România. Astfel, conform acestor date numărul imigranților în România a fost mai mare cu 85.000 decât numărul emigranților^{xiv} în 2022. În 2021 numărul imigranților a fost cu 16.000 mai mic decât cel al emigranților^{xv}, în 2020 diferența dintre emigranți și imigranți a fost de aproximativ 28.000^{xvi}, în 2019 diferența a fost de aproximativ 30.000^{xvii} iar în 2018 de aproximativ 57.000^{xviii}. Datele oferite de INSSE au o serie de limitări metodologice^{xix} inerente dar chiar și așa se poate observa faptul că România începe să devină și o țară de imigrație nu doar de emigrație și tranzit, un trend care a început să fie vizibil în urmă cu aproximativ un deceniu dar care a devenit tot mai evident în ultimii ani.

Dată fiind complexitatea fenomenului și lipsa de date sistematice, aproximarea numărului de imigranți într-un loc anume este o sarcină dificilă. Astfel, în funcție de felul în care definim termenul de „imigrant” putem observa multiple reprezentări ale fenomenului. În România, dacă folosim definiția cea mai puțin restrictivă (persoană născută în afara țării de reședință), datele indică o populație de mai multe de 700.000 de persoane în 2021, ceea ce reprezintă aproape 3.7 % din totalul populației. O posibilă limită a acestor date este tendința de a supra-estima ceea ce înțelegem în mod normal prin imigrație. Aici pot fi incluși și cetățeni români născuți în afara țării, de exemplu copiii născuți în comunitățile din diasporă.

O altă modalitate de a defini termenul de migrant este prin referirea la cetățenie, mai concret dacă un rezident are sau nu cetățenia țării în care locuiește. Limitarea evidentă a acestor date este că tinde să sub-estimeze prin excluderea celor care au dobândit deja cetățenia țării de rezidență. În cazul analizelor care au ca obiect diaspora românească din UE contează mai puțin (cetățenii Uniunii Europene nu au de regulă motive de a își urgenta naturalizarea în alt stat UE), dar cetățenii țărilor terțe tind să prioritizeze obținerea cetățeniei locale.

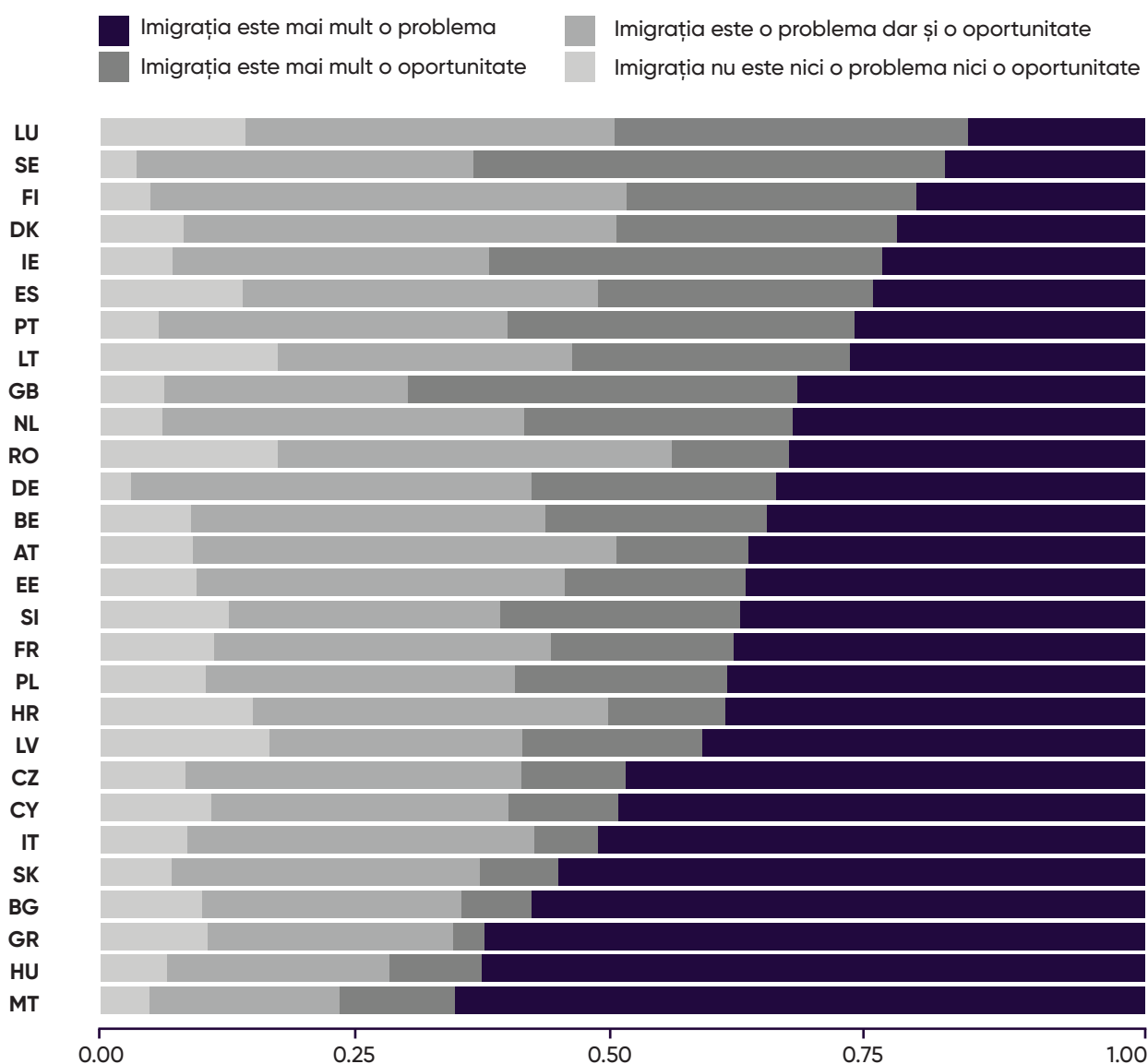
În 2022^{xx} în România locuiau aproximativ 172.000 de cetățeni străini, aproape cât întreaga populație a Municipiului Oradea sau puțin sub 1% din populația totală. Aproximativ 115.000 dintre aceștia erau cetățeni străini din afara spațiului european, ceea ce reprezintă aproximativ 67 % din totalul de cetățeni străini. Acest număr nu include cele aproximativ 80.000 de persoane cu o formă de protecție temporară care au un statut legal aparte. Indiferent dacă luăm în calcul sau nu și cetățenii străini care trăiesc în România cu o formă de protecție temporară, numărul de rezidenți străini raportat în 2022 este cel mai mare din ultimii 30 de ani. De exemplu, în 2021^{xxi} au fost raportați aproximativ 150.000 de cetățeni străini dintre care 95.000 proveneau din afara spațiului european (63%). În 2020 și în 2019 numărul cetățenilor străini a fost de puțin sub 140.000 dintre care resortisanții din țări terțe au fost aproximativ 80.000 (57%). Principalele țări de proveniență pentru cei 172.000 de cetățeni străini înregistrați în 2022 sunt Republica Moldova, Turcia, China și Italia. Situația nu s-a schimbat semnificativ față de 2021 sau anii precedenți când tot din aceste țări primeam cel mare număr de cetățeni străini. Cu toate acestea, trebuie remarcată o diversificare a țărilor de origine. Au loc creșteri semnificative pentru grupurile de cetățeni străini din Sri Lanka, Bangladesh, Nepal sau Pakistan. Populațiile originare din aceste state au crescut de câteva ori în ultimii ani.

Din totalul rezidenților străini, circa 109.000 au venit în scop de muncă (64%). Proporția și numărul imigranților veniți în scop de muncă în România a crescut în ultimii ani, acest grup fiind sursa creșterii exponențiale a numărului de cetățeni străini din România în ultimul deceniu. Alte motive pentru care imigrează cetățenii străini în România reprezintă studiile și reîntregirea familiei.

Integrarea imigranților în România

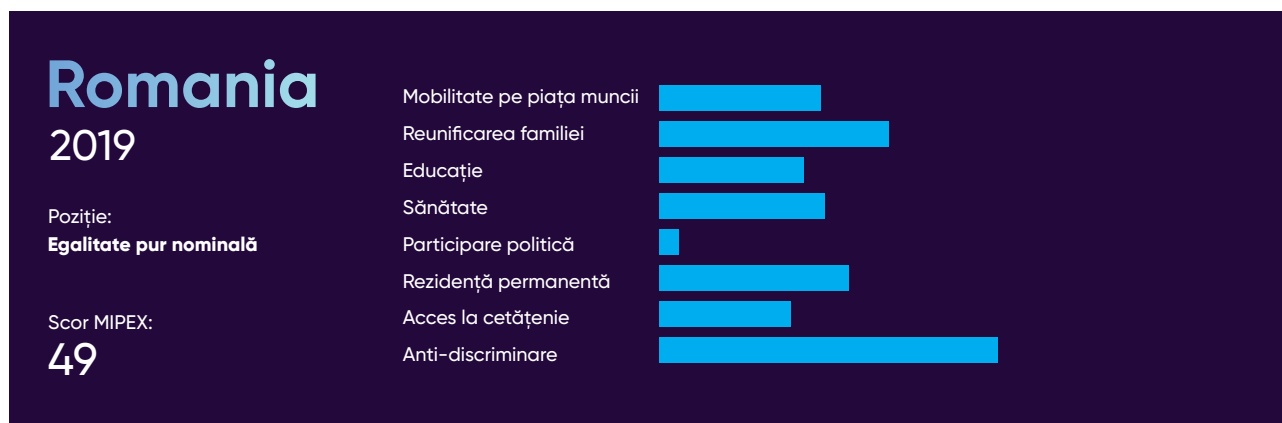
Integrarea imigranților este un proces tri-direcțional. În primul rând, comunitatea locală joacă un rol esențial – oricât de mult ar vrea imigranții să se integreze într-o societate, acest proces nu poate avea loc dacă nu sunt acceptați și susținuți. Comunitatea locală pare dispusă dar puțin interesată să faciliteze integrarea imigranților în România. De exemplu, un studiu comparativ^{xxii} la nivel european indică faptul că o proporție relativ scăzută de români consideră imigrația o problemă socială. Deși poate părea un mesaj îmbucurător, același studiu arată că România este una dintre țările cu cea mai mică proporție de respondenți care văd în imigrație o oportunitate.

Atitudini către imigrație, pe țară

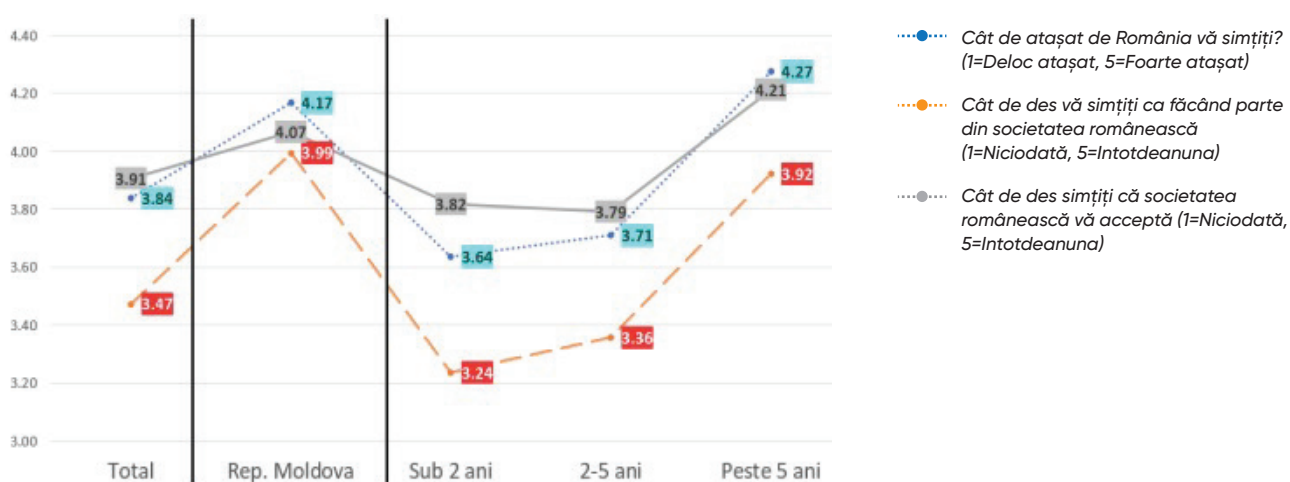
Sursă: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/sites/default/files/jrc119315_final_draft_14.02.2020_pubsy_final.pdf

Un alt aspect important este cadrul legislativ și instituțional, care joacă un rol esențial în integrarea imigranților. Și în acest context România pare în principiu dispusă dar puțin interesată – o cercetare la nivel internațional^{xxiii} arată că România oferă oportunități de integrare imigranților doar „pe hârtie”, având unul dintre cele mai mici punctaje dintre membre UE (49/100). Se remarcă în special accentul scăzut pus pe drepturile civice și politice ale imigranților, aspect care poate îngreuna procesul de integrare al acestora.

Sursă: <https://www.mipex.eu/romania>

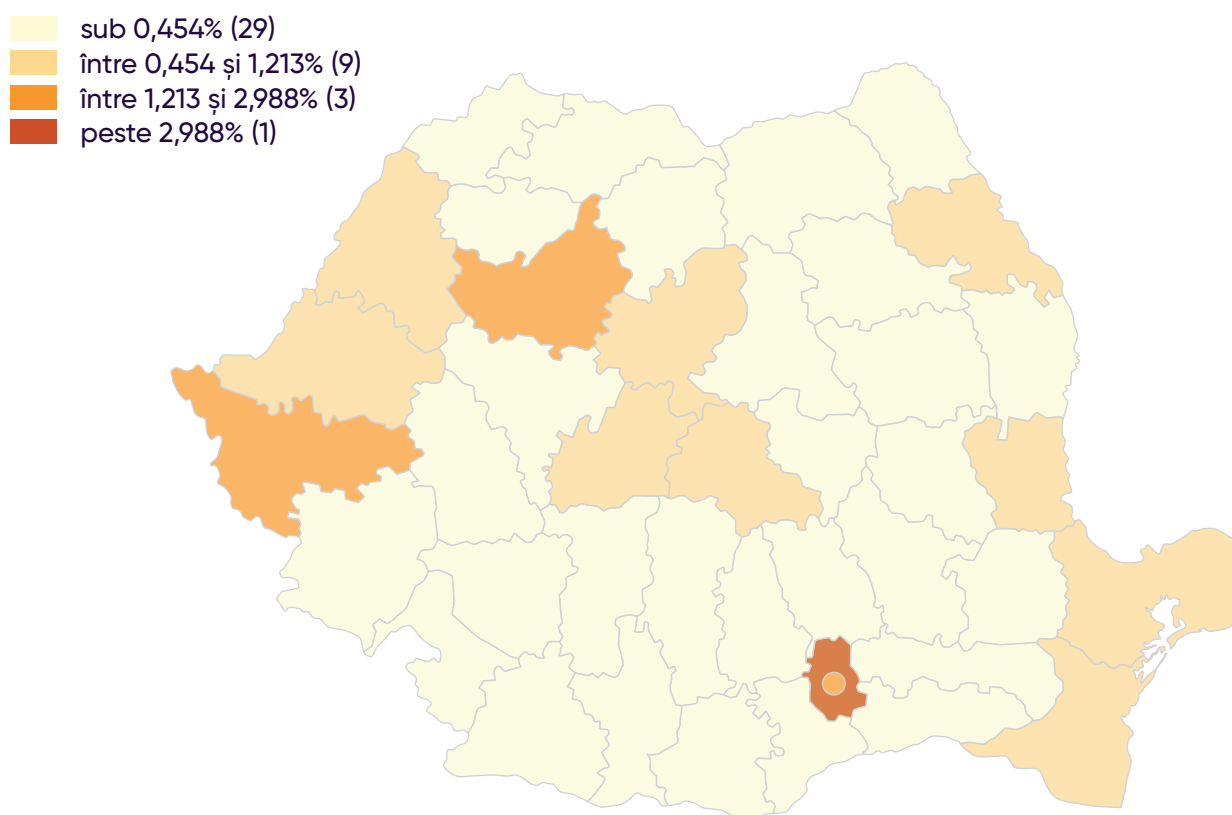
Nu în ultimul rând, integrarea este făcută și de către imigranți, iar pentru România cele mai recente studii indică un nivel de integrare mediu spre bun^{xxiv}. Dar aici trebuie menționate o serie de nuanțe. Cum era de așteptat, cel mai bun nivel de integrare îl au imigranții din Republica Moldova, cel mai probabil datorită similitudinilor de ordin social și cultural. Un alt aspect ține de faptul că, cu cât un imigrant petrece o perioadă mai lungă de timp în România cu atât are un nivel de integrare mai bun.

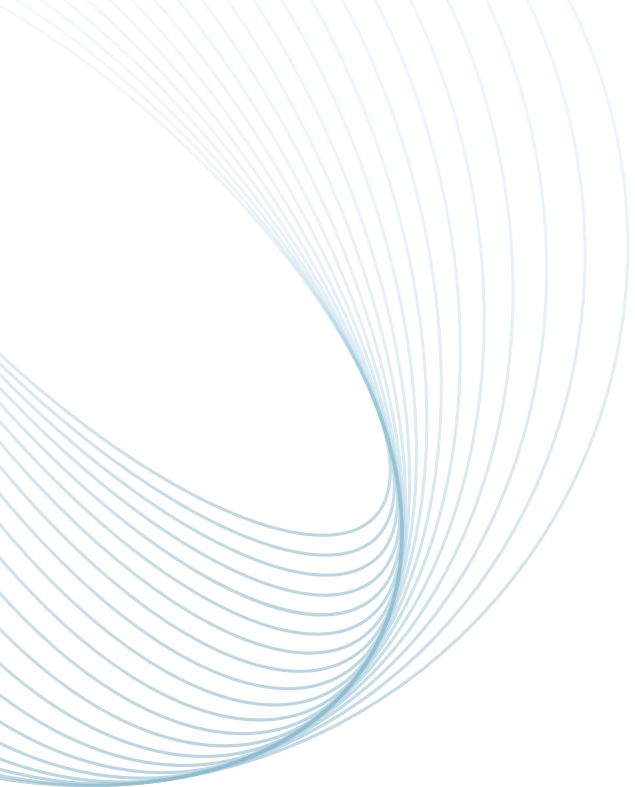
Figură 4 Atașamentul imigranților față de România. Sursă: https://migrationcenter.ro/wp/wp-content/uploads/2021/11/Anatolie-Cosciug_BT.pdf

Trebuie notat că unele comunități de imigranți continuă procesul de integrare de-a lungul generațiilor subsecvente, cu rezultate mixte. Există, de exemplu, comunități care manifestă endogamie multi-generațională: nu se formează căsătorii sau relații romantice de durată între copiii sau chiar nepoții primilor imigranți și persoane cu altă origine etnică sau religioasă^{xxv}.

Din punct de vedere al distribuției geografice, se observă din nou polurile București-Ilfov, Cluj și Timiș. Astfel, cel mai mare număr de cetățeni străini^{xxvi} este înregistrat în București-Ilfov, unde aceștia reprezintă aproximativ 3 % din populație. Urmează Cluj și Timiș, unde în jur de 2 % din populație este reprezentată de cetățeni străini, apoi de județe precum Bihor, Arad, Sibiu, Brașov, Alba, Iași, Constanța și altele cu valori în jur de 1 %.

Figură 5 Concentrarea populației de imigranți în România. Sursă:
https://migrationcenter.ro/wp/wp-content/uploads/2021/11/Anatolie-Cosciug_BT.pdf

Educația

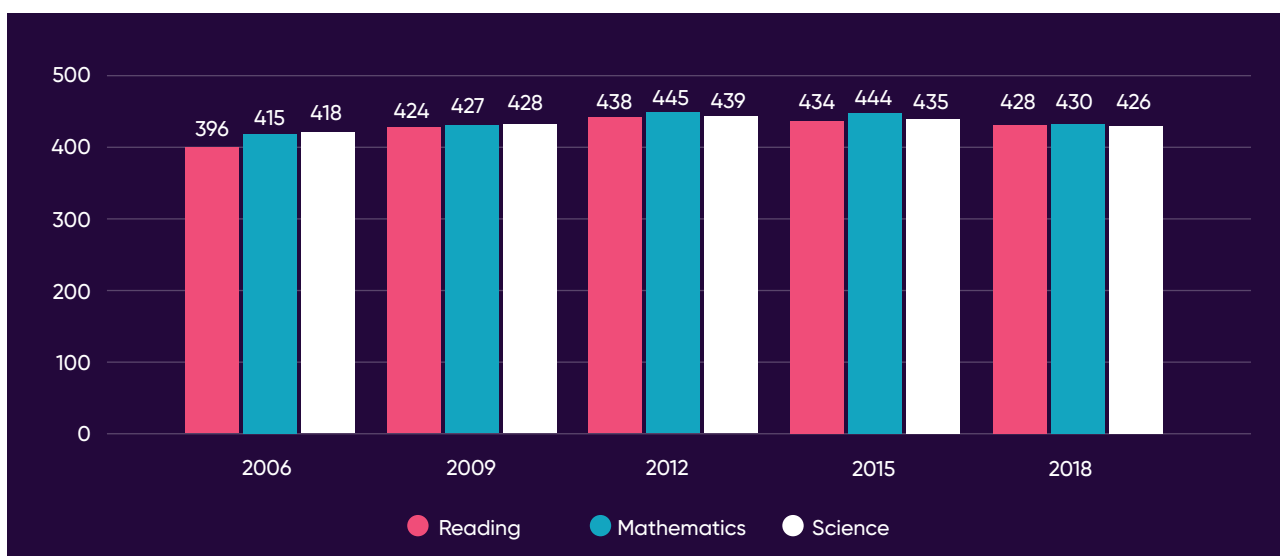
Educația

Mai mult decât structura populației (care influențează mai degrabă indirect formarea și distribuția capitalului uman), activitățile de formare sunt cele care determină competențele locuitorilor României și nivelul acestora. În România, formarea se face în mod covârșitor în sistemul formal de educație, mai ales pe durata școlarizării obligatorii. După această perioadă, românii se remarcă prin rate mici de acces la învățământul superior, precum și printr-un nivel scăzut de participare la programe de formare destinate adulților. Atât statul cât și mediul privat oferă un sprijin mai degrabă limitat pentru activitățile de formare de-a lungul vieții. Pe măsură ce noi inovații tehnologice transformă piața muncii și competențele necesare pentru o carieră și o viață de succes, accentul limitat pus pe învățarea continuă poate deveni o sursă de vulnerabilități pentru economie și societate.

Educație și macroeconomie: testele PISA versus PIB/capita

Conform Băncii Mondiale, România este un stat dezvoltat (high income economy). Clasificarea este determinată de nivelul PIB/capita. În afara produsului intern brut, statele dezvoltate tind să aibă o serie de trăsături comune, între care sisteme de educație de calitate. Economisti precum Amartya Sen au concluzionat că instituțiile democratice sunt importante în apariția dezvoltării economice sustenabile, împiedicând guvernanții din a lua decizii imprudente sau cu șanse mari de reducere a bunăstării generale. Totuși, acest control democratic este dependent de o bună înțelegere a modului în care funcționează o economie modernă de către populație. Sen considera că reformele din educație și sănătate trebuie să preceadă dezvoltarea economică pentru a o face sustenabilă.

Testele PISA (Programme for International Student Assessment) oferite de OCDE au permis primele comparații internaționale între rezultatele sistemelor de educație, oferind o metodologie relativ solidă și punând accent pe aplicabilitatea reală a competențelor elevilor de 15 ani în trei domenii cheie (citire, matematică, științe).

Figură 6 Testele PISA de-a lungul timpului. România a înregistrat un progres constant, urmat de un recul în 2018. Sursă date: OCDE

Rezultatele la testele PISA au fost de la bun început foarte proaste în cazul României. În ciuda discursului declinist care susține teza unei scăderi continue a calității din învățământ, primul test din 2006 (care măsura rezultatele copiilor intrați în școli în 1998) a înregistrat și cele mai slabe rezultate pentru țara noastră.

Dar, dintr-o perspectivă comparativă, România a rămas de-a lungul tuturor celor 5 testări la care a participat într-o zonă care o plasa cu mult sub mediile europene. Aproape jumătate dintre copiii testați se plasau în zone considerate simptomatice pentru analfabetismul funcțional. Contrastul e și mai mare dacă încercăm să comparăm rezultatele României cu cele ale lumii dezvoltate din care nominal am început să facem parte. În 2018, doar trei state „high income” au avut rezultate mai slabe decât România la testele PISA, la toate trei categoriile. Alte câteva se plasau sub țara noastră la una sau două categorii. Statele care se situau sub România erau fie țări cu un produs intern brut ridicat artificial de resursele naturale, fie state dezvoltate din America Latină.

Scoruri PISA 2018 state dezvoltate

Țară	Citire	Mate.	Știință	Țară	Citire	Mate.	Știință
Australia	503	491	503	Letonia	479	496	487
Austria	484	499	490	Lituania	476	481	482
Belgia	493	508	499	Luxemburg	470	483	477
Brunei	408	430	431	Macao, China	525	558	544
Canada	520	512	518	Malta	448	472	457
Cehia	490	499	497	Noua Zeelandă	506	494	508
Chile	452	417	444	Norvegia	499	501	490
Cipru	424	451	439	Olanda	485	519	503
Coreea de Sud	514	526	519	Panama	373	353	365
Croatia	479	464	472	Polonia	512	516	511
Danemarca	501	509	493	Portugalia	492	492	492
Elvetia	484	515	495	Qatar	407	414	419
U.A.E	432	435	434	Regatul Unit	504	502	505
Estonia	523	523	530	România	428	430	426
Finlanda	520	507	522	Arabia Saudita	399	373	386
Franta	493	495	493	Singapore	549	569	551
Germania	498	500	503	Slovacia	458	486	464
Grecia	457	451	452	Slovenia	495	509	507
Hong Kong, China	503	551	517	Spania	N/A	481	483
Irlanda, Rep	518	500	496	U.S.A.	505	478	502
Islanda	474	495	475	Suedia	506	502	499
Israel	470	463	462	Taiwan	503	531	516
Italia	476	487	468	Ungaria	476	481	481
Japonia	504	527	529	Uruguay	427	418	426

Sursa: Banca Mondială (clasificări state), OECD PISA (scoruri)

Diferențele majore dintre rezultatele sistemului educațional din România și cele din alte state dezvoltate pun multiple probleme României. În primul rând există riscul apariției unei „frâne” în dezvoltarea economică. Aceasta poate lua fie forma unei proliferări a unor măsuri politico-economice populiste sau lipsite de șanse reale de reușită. Pe fondul unui nivel de educație scăzut al populației, este dificilă crearea unei presiuni publice consistente pentru o guvernare economică de calitate. În al doilea rând, există riscul unei limite „soft” aduse creșterii productivității, pe termen lung. O populație puțin educată nu va profita din plin de pe urma inovațiilor apărute în zona economiei sau poate descuraja potențialii investitori care pun accent pe industrii inovatoare. Mai mult, pe fondul anticipatei restructurări a pieței muncii generată de apariția și utilizarea pe scară largă a inteligenței artificiale, o populație insuficient educată poate avea o flexibilitate scăzută în navigarea eventualelor schimbări de carieră.

Demografia educațională: cât de educați sunt românii?

În 2009, România și-a asumat două ținte importante pe educație, ca parte a obiectivelor Europa 2020. Primul se referea la părăsirea timpurie a școlii. România și-a propus ca nu mai mult 11,3% dintre elevi să părăsească școala înainte de finalizarea studiilor obligatorii. Ținta era sub cea medie a Uniunii Europene, dar mai ambițioasă decât cele asumate de țări precum Italia, Spania sau Letonia. Obiectivul a fost în cele din urmă ratat, părăsirea timpurie a școlii rămânând o problemă de durată pentru România.

Pe zona de învățământ superior, obiectivul României a fost de asemenea unul modest în context european, anume ca 26,7% dintre tinerii de 30–34 de ani să fi absolvit o formă de învățământ superior. Această din urmă țintă a fost, de asemenea, ratată. De data aceasta diferența a fost însă „la muchie”. După 2015, accesul a fluctuat în jurul a 25–26%, în 2022 atingând valoarea de 26,3%^{xxvii}.

Cu toate acestea, actualele generații active și tinerii recent intrați pe piața muncii par să aibă un nivel de educație crescut față de generațiile anterioare. Conform datelor raportate către Eurostat, în anul 2022 se observa un clivaj notabil între persoanele de peste 55 de ani (care au fost de regulă educate în perioada comunistă) și cele mai tinere.

Nivel educațional	Scăzut ISCED 0–2	Mediu ISCED 3–4	Din care educație profesională	Superior ISCED 5–8
25–54 ani	17,5%	60,4%	52,3%	22,1%
55–74 ani	29,4%	62,0%	55,8%	8,7%

Cu toate acestea, România se remarcă prin cea mai mică rată de acces la învățământ terțiar din întreaga Uniune Europeană. În ciuda unor percepții eronate existente vis-à-vis de utilitatea studiilor universitare, acestea par să aibă un impact notabil asupra succesului profesional al absolvenților. De exemplu, se observă o rată deosebit de mare de angajare a absolvenților de studii universitare. Un raport UEFISCDI arată că aproape 9 din 10 absolvenți de învățământ superior erau angajați în noiembrie 2021 (86,3%), o rată semnificativ mai mare de ocupare decât cea a absolvenților altor nivele de educație. Același studiu indica o creștere a acestui procent în anii imediat următori absolvirii. Dacă rata de angajare era de 80,5% la un an de la absolvire (2020), urca la 91,2% după cinci ani de la finalizarea studiilor (2016)^{xxviii}.

Este important să notăm că învățământul superior ar putea fi simultan și un proximi pentru avantajul social al indivizilor. Pentru anumite persoane, o diplomă de studii universitare doar validează un acces superior la capital social și la resurse superioare de formare. Simultan, mai multe inechități persistă în rândul absolvenților de studii superioare. Același studiu UEFISCDI arată că factori care variau de la o notă mai mică la bacalaureat, rezidența în mediul rural, sexul feminin sau nivelul scăzut de educație al părinților erau predictivi pentru venituri mai mici sau o rată inferioară de inserție pe piața muncii.

O evoluție importantă în zona de politică publică este apariția de programe universitare în regim dual. Alături de investițiile PNRR în campusuri integrate, această măsură – inclusă în legile educației adoptate în 2023 – urmărește o mai bună integrare între studiile universitare și nevoile de forță de muncă cu calificări avansate.

Extremități lipsă: creșe și învățare pe tot parcursul vieții

Extinderea duratei școlarizării obligatorii a dus recent la o creștere ușoară a numărului de ani-educație pe care îi parcurg românii. Totuși, România se remarcă în continuare prin rata deosebit de mică de acces la educație ante-preșcolară, respectiv la programe de învățare pe tot parcursul vieții.

În cazul creșelor, există o țintă europeană asumată de 33% ("ținta de la Barcelona"). Creșele sunt văzute ca instituții importante pentru a sprijini familiile și pentru a compatibiliza viața profesională cu cea familială. Mai multe state europene au lansat programe de creștere a accesului la servicii de educație ante-preșcolară pentru copiii de cel mult 3 ani și de a reduce costurile asociate.

Un raport al Comisiei Europene din 2022 plasa România pe unul din ultimele locuri din Uniunea Europeană la capitolul acces la servicii de creșă pentru copiii de 0-2 ani^{xxx}. Este important să notăm că raportul semnala lipsa de acuitate a datelor din România, dar niciun punct al intervalului de încredere raportat nu se apropia de ținta de la Barcelona.

Simultan, România se confruntă cu o rată mică de acces la programe de formare pentru adulți. Mult timp a ocupat ultimul loc în Uniunea Europeană, dar după 2020 s-a observat o creștere a numărului de adulți care participau la activități cu caracter educațional. Eurostat colectează date privind participarea la activități de formare recente (ultimele patru săptămâni) cu ajutorul EU Labour Force Survey. O schimbare de metodologie, care a implicat includerea educației non-formale, a făcut ca România să părăsească ultima poziție din UE, ponderea adulților implicați în activități de formare urcând la 5,4% în 2022^{xxx}.

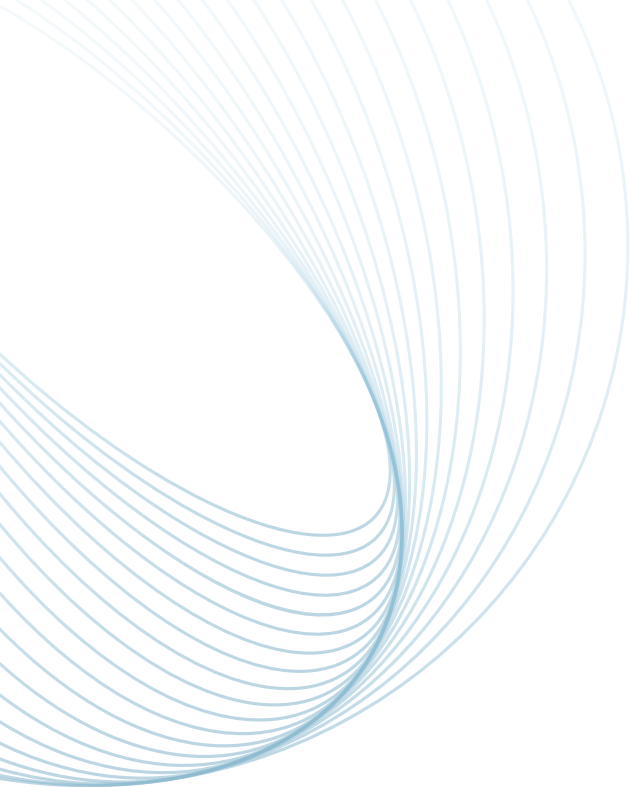
Perspectiva Rethink

România are una din cele mai puțin educate populații din Europa și din Uniunea Europeană. Stă slab atât când vine vorba de rezultate efective (măsurate prin testele PISA) cât și în privința nivelului mediu de educație al populației. Nerezolvarea curențelor din zona educației prezintă riscuri economice și chiar de securitate.

Rezultatele sistemului de educație, măsurate prin testele PISA, plasează România în afara mediei statelor dezvoltate.

Părăsirea timpurie a școlii a rămas la un nivel ridicat, iar accesul la studii universitare rămâne cu mult sub media UE.

Un nou cadru legal propune o serie de reforme comprehensive, inclusiv un nou rol pentru învățământul profesional dual.

Concluzii

Concluzii generale

O nouă distribuție spațială a populației

Atât datele recensământului cât și unele serii statistice (de exemplu numărul de nașteri anuale) par să conțină date implauzibile și să nu reflecte situația demografică reală din România. Această tendință este alimentată de mobilitatea extraordinară a cetățenilor români comparativ cu perioada anterioară anilor 90.

Se observă însă destul de clar concentrarea populației într-o serie de centre de dezvoltare. Deși tendința apare ca una moderată în cifrele recensământului, datele proxy indică o accentuare a sa în ultimul deceniu.

București, Cluj-Napoca și Timișoara și ariile lor metropolitane au avut în general traiectorii de dezvoltare pozitive. Creșteri reale s-au produs probabil și în jurul municipiilor Iași, Brașov, Sibiu și pe valea Sucevei. Au existat și alte zone de creștere demografică, nu la fel de clar deliniate.

Un declin pronunțat se observă mai ales în jumătatea sudică a României, dar și în o serie de județe vestice sau nord-estice.

Există aspecte pozitive și negative ale tendințelor de concentrare a populației. Ca factor pozitiv, zonele metropolitane centrate pe marile orașe universitare oferă oportunități economice dar și de formare superioare. Persoanele care se mută din mediul rural într-un oraș mare vor avea, de regulă, acces la servicii mai bune – inclusiv la școli cu oferte educaționale calitative și complexe. Concentrarea populației permite totodată generarea de economii în furnizarea multor servicii publice și private, precum și apariția de ecosisteme economice care pot stimula dezvoltarea României.

Un impact negativ pronunțat, pe termen lung, este dat de tendința marilor orașe de a deveni „găuri negre” ale fertilității demografice, zone în care persoanele nou-mutate tind să aibă mai puțini copii decât în vechile localități de origine. Acest lucru tinde să contribuie la îmbătrânirea populației și scăderea generală a numărului de locuitori.

O nouă dinamică migratorie

Există semne că marea emigrare a ultimelor decenii a încetinit după anul 2019. Se observă o creștere a numărului de repatrieri și există state europene în care populațiile de români au început să scadă. România este acum o destinație pentru zeci de mii de imigranți din afara Uniunii Europene. Grație și acestor fluxuri migratorii, a fost raportată o creștere a populației în anul 2022, pentru prima dată de la începutul tranziției în 1990.

Economia a luat-o înaintea sistemului de educație

Deși România a ajuns să fie considerată un stat dezvoltat ("high income"), rezultatele sistemului de educație sunt comparabile cu cele ale unei țări în curs de dezvoltare. Rezultatele de la testele PISA, numărul mare de copii care părăsesc școala înainte de finalizare și ponderea mică a absolvenților de

învățământ superior ne separă de majoritatea statelor europene.

O serie de reforme recente, inclusiv noi eforturi de promovare și modernizare a învățământului profesional – extins acum și la nivel terțiar – au ca obiectiv o mai bună conectare a sistemului de educație la nevoile economiei.

Persistența rezultatelor slabe și a inechității cresc riscul ca România să nu poată duce la bun sfârșit convergența economică cu media Uniunii Europene sau să nu poată dezvolta un spațiu public capabil să genereze și să susțină idei constructive și bine fundamentate.

În loc de încheiere: o serie de propuneri

Schimbarea peisajului demografic al României, schimbările economice și sociale și adaptarea lentă a sistemului de educație la noile realități necesită o serie de răspunsuri de politică publică. Rethink se dedică cooperării cu partenerii noștri în identificarea acestor răspunsuri, dar avem și o serie de propuneri primare, derivate mai ales din cercetarea noastră comparativă.

Colectarea de date

O problemă fundamentală pare să fie colectarea inadecvată a datelor demografice. Pentru a măsura mai bine variațiile populației pe plan regional, recomandăm folosirea unui index compozit de date pentru măsurarea sensului variațiilor demografice. Acestea ar trebui să includă registre ale salariaților, construcția de locuințe, numărul de elevi și preșcolari, numărul de nașteri, etc.

Tehnologia poate fi utilizată în modelarea evoluției populației și poate fi folosită pentru obținerea unor indicatori atipici în statisticile clasice. Un exemplu ar fi măsurarea intensității utilizării telefoniei și a internetului mobil în diverse areale geografice. Astfel de abordări trebuie să rămână neintrusive.

Cel mai probabil, România va fi nevoită să urmeze modelul european de a recenza populația cu ajutorul bazelor de date existente. Dificultățile de organizare a recensământului au făcut deja necesar acest pas în 2011 și 2021, ca măsură complementară de enumerare a populației. O abordare centrată pe utilizarea de baze de date pre-existente face însă imposibilă colectarea anumitor tipuri de informații (de exemplu etnia sau religia locuitorilor).

Adaptarea distribuției serviciilor publice și utilizarea prognozelor demografice în repartizarea investițiilor

Statele cu populație aflată în declin se confruntă de multe ori cu nevoia de a raționaliza modul în care sunt prestate diverse servicii publice sau private. Există cazuri în care anumite tipuri de servicii își pierd viabilitatea economică. Un exemplu sunt spitalele regionale sau universitățile publice mici: unele vor trebui închise sau transformate în puncte de lucru ale altor instituții.

Totodată, trebuie să existe un efort sporit al statului de a răspunde mai rapid schimbărilor demografice. De exemplu, creșterea capacității școlare în suburbiile marilor orașe este imperioasă. În Florești, județul Cluj, există o singură școală gimnazială și un singur liceu (cu clase de primar+gimnaziu) într-o localitate cu populația unui municipiu reședință de județ. Este nevoie de circa 25 de clase/an pentru a acoperi cererea generată de numărul mare de copii din localitate, dar pe moment oferta insuficientă face ca o parte a copiilor să învețe la școli din Cluj-Napoca. Cazuri similare există și în suburbiile ilfovene ale Bucureștiului.

Bucureștiul este cea mai mare capitală și cel mai mare oraș european fără o rețea de trenuri suburbane dedicată. Investițiile în transportul feroviar de proximitate sunt necesare pentru a răspunde boom-ului demografic suburban. Combinate cu dezvoltarea de servicii complexe în suburbii, astfel de măsuri pot

contribui și la limitarea creșterilor prețurilor locuințelor și apariția fenomenului de suprimare a fertilității umane în mediile metropolitane.

O mai mare descentralizare a planificării serviciilor publice și a politicilor de dezvoltare (inclusiv a construcțiilor de locuințe) este necesară pentru a răspunde mai bine nevoilor comunităților locale.

Inteligența artificială, tehnologia și serviciile publice

O problemă-cheie generată de depopularea regională și de creșterea vârstei medii a populației este asigurarea accesului la serviciile publice. De exemplu, crește cererea pentru servicii medicale dar scade numărul de persoane tinere dispuse să lucreze în comunitățile cele mai îmbătrânite. Inteligența artificială și tehnologia pot contribui la asigurarea serviciilor de sănătate de bază în cele mai îmbătrânite regiuni. De exemplu, se poate asigura diagnosticul medical de la distanță pentru persoanele care sunt afectate de închiderea unor clinici sau spitale.

Tehnologia poate contribui, măcar parțial, la asigurarea accesului la educație pentru copiii din comunități izolate. Actualmente, există probleme legate de asigurarea a suficiente cadre didactice sau cazuri în care învățământul se derulează în regim simultan.

O politică de imigrație gândită pe termen lung

România are o politică de imigrație reactivă, influențată din ce în ce mai mult de nevoile imediate de forță de muncă ale angajatorilor. Pe termen mediu și lung, trebuie identificate politici speciale pentru accesul la rezidență permanentă și cetățenie, pentru a evita problemele de integrare cu care se confruntă alte state europene.

Programele dedicate de încurajare a remigrației românilor din diasporă trebuie extinse și unificate. Mai mult, ele trebuie să țină cont de diversitatea comunităților românești din diasporă și de motivațiile eterogene care ar putea duce la eventuale repatrieri.

- i. Date ONS raportate Eurostat https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/MIGR_POP1CTZ
- ii. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/internationalmigrationenglandandwales/census2021>
- iii. <https://www.gov.uk/government/statistics/eu-settlement-scheme-quarterly-statistics-june-2022/eu-settlement-scheme-quarterly-statistics-june-2022>
- iv. INS Tempo, tabel LOC104B
- v. INS Tempo, tabele POP401K si POP206J
- vi. INS Tempo, tabel SCL103C
- vii. Anticiparea principalelor tendințe demografice și a impactului lor asupra populației de studenți din România. Studiu de forecast. De R Santa, SI Fierăscu. accesibil la <https://uefiscdi.gov.ro/resource-824467-anticiparea-principalelor-tendinte.pdf>
- viii. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:EU_citizens_living_in_another_MS_fig02.png
- ix. <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/births-deathsandmarriages/livebirths/bulletins/parentscountryofbirthenglandandwales/2022>
- x. <https://www.istat.it/en/archivio/224407>
- xi. <https://www.ine.es/jaxi/Datos.htm?tpx=50510>
- xii. <https://www.oecd.org/newsroom/oecd-job-markets-remain-tight-though-inflation-is-hitting-real-wages.htm>
- xiii. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf
- xiv. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/poprez_ian2023r.pdf
- xv. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/poprez_ian2022r_0.pdf
- xvi. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/poprez_ian2021r.pdf
- xvii. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/poprez_ian2020r.pdf
- xviii. https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/poprez_ian2019r.pdf
- xix. insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/com_anuale/populatie/Precizari_metodologice_poprezidenta_1ian2020.pdf
- xx. <https://igi.mai.gov.ro/peste-138-000-de-cereri-pentru-elibera-re-a-avizului-de-angajare-inregistrate-de-politistii-de-imigrari-in-anul-2022/>
- xxi. <https://igi.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2022/04/Evaluare-activitate-IGI-2021.pdf>
- xxii. https://knowledge4policy.ec.europa.eu/sites/default/files/jrc119315_final_draft_14.02.2020_pubsy_final.pdf
- xxiii. <https://www.mipex.eu/romania>
- xxiv. https://migrationcenter.ro/wp/wp-content/uploads/2021/11/Anatolie-Cosciug_BT.pdf
- xxv. Leo Lucassen & Charlotte Laarman (2009) Immigration, intermarriage and the changing face of Europe in the post war period, The History of the Family, 14:1, 52-68, DOI:<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1016/j.hisfam.2008.12.001>
- xxvi. Sursă: https://migrationcenter.ro/wp/wp-content/uploads/2021/11/Anatolie-Cosciug_BT.pdf
- xxvii. Conform datelor Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_ifse_03/default/table?lang=en
- xxviii. Date conform studiului UEFISCDI Studiu privind angajabilitatea absolvenților de învățământ superior din România (2021) pp 114-115. <https://editura.uefiscdi.ro/13-studiu-privind-angajabilitatea-absolventilor-de-invatamant-superior-din-romania-2021>
- xxix. Raport publicat la https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC130350/JRC130350_01.pdf
- xxx. Conform https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Adult_learning_statistics#To_what_extent_did_adults_participate_in_formal_or_non-formal_education_and_training_activities_in_the_previous_four_weeks_in_2022.3F

rethink 20
ROMÂNIA 50
rethinkromania.ro

Parteneri summit